

új

Kéve

A SVÉDORSZÁGI MAGYAR PROTESTÁNS GYÜLEKEZETEK LAPJA

Miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétőknek

Egymás terhére, egymás ellenére élünk: ez bizony a teremtés folyamatából és mindenkori eredményéből, az élet fenntartásának mindenkori módjából következik. Ez az eredendő bűn.

Mindannak ellenére tehát, amit előző elmélkedésemben írtam, hiszem az eredendő bűn létezését. Nem úgy, mint az első emberpár gyümölcslopásának genetikai átokká válását, amelyet örökölünk, s úgy sem, mint bűnben fogantatást az által, hogy szüleink a szokásos természetes eljárással csinálnak minket. Hanem úgy, ahogy itt alább megpróbálom világosabbá tenni.

Úgy, hogy már születésünk előtt teher vagyunk anyánk számára, s amikor megszül minket, mi megkínizzuk őt, esetleg meg is öljük. Úgy, hogy elkerülhetetlenül riválisai vagyunk a testvéreinknek, később az osztálytársainknak, később a munkatársainknak, a szerelemben a velünk azonos neműeknek, a politikában a mienktől eltérő nézetűeknek, a bőségben a bővelkedőknek, a szükségben a szűkölködőknek. Úgy, hogy mindnyájan kisebb-nagyobb mértékben farkasai vagyunk egymásnak („homo homini lupus”, tudták ezt az antik gondolkodók is), s

miközben persze bárányok is, azaz áldozatok is vagyunk, olyan bárány nincs köztünk, aki ne volna valamiképp farkasa valakiknek.

Ez az alapvető, pusztán létünkben eredő bűn még az életre nézve legkedvezőbb körülmények között is jelen van, megnyilvánul, hat és visszahat, nincs szabadulás tőle. Csakugyan

eleve elrendelt, ahogy ezt — más összefüggésben — a janzenisták hiszik s a kálvinisták tanítják. Másfelől: minden más bűn, amit szándékkal követünk el, az eredendő bűn „szélirányába” esik; a legkisebb gázsaágtól a legnagyobb gonosztettig minden bűnnek az az értelme, az a mechanizmusa, az a célja, hogy valami jobb legyen nekünk, miközben egy vagy több vagy sok embertestvéreinknek rosszabb lesz.

Ilyen egyszerű ez az egész. Ilyen bonyolult. Mert nincs rá magyarázat Isten felséges akaratán és ennek

érvényt szerző csodáján kívül, hogy bűnnek érezzük a bűnt, s nem természetes létállapotnak, mint a bárányt széttépő farkas a bárány széttépését; nincs biológiai levezetése a bűntudatnak és a nyomában lépkező bűnbánatnak, tágabb értelemben a lelkiismeretnek és az

(Folytatás a 4. oldalon)

Veress Zoltán

Nagy Imre: Krisztus és János
(fajetszet)

CÍMEINK

Országos felügyelő / az Egyháztanács elnöke
Stockholmi felügyelő

VERESS ZOLTÁN

Ekensbergsvägen 110
117 69 STOCKHOLM
Tel/Fax 08 - 744 09 91

Országos gondnok / Malmöi felügyelő

PITLIK PÁLHÁZI KATALIN

Carl Herslowsgatan 10
211 47 MALMÖ
Tel 040 - 97 90 29

Tiszteletbeli országos felügyelő
Göteborgi felügyelő

BÉLDY ZOLTÁN

Landalabergen 14
411 29 GÖTEBORG
Tel 031 - 20 66 95

Országos jegyző / Sölvesborgi felügyelő

TÓTH ILDIKÓ

Rector Dahlgatan 7/3
294 00 SÖLVESBORG
Tel/Fax 0456 - 140 37

Borås-Jönköping-Halmstad-i felügyelő

BODONI DÉNES JÁNOS

Andersbergstringen 121/7
302 55 HALMSTAD
Tel/Fax 035 - 21 71 09

Helsingborgi felügyelő

PATAI ERZSÉBET

Kristianstadsgatan 5
252 52 HELSINGBORG
Tel 042 - 14 71 51

Ljungbyi felügyelő

MIHALYI DANIEL

Ågårdsvägen 66
341 37 LJUNGBY
Tel 0372 - 832 96

Västeråsi felügyelő

REHÓ ISTVÁN

Glasbärgargatan 7
723 51 VÄSTERÅS
Tel 021 - 12 09 91

Katrineholmi felügyelő

ÁLLÓ RÓZSIKA

Parkvägen 23
643 00 VINGÅKER
Tel 0151 - 103 01

Központi pénztáros

TÖRÖK ERNŐ

Ångsullsvägen 85
162 46 VÄLLINGBY
Tel 08 - 36 78 57

Lelkipásztor

MOLNÁR-VERESS PÁL

Vintrosagatan 17/1
124 73 BANDHAGEN/ STH
Tel/Fax 08 - 86 36 39

Drága magyar barátaink!

Magyarországon először 1948-ban jártunk, a Balaton-parti Gyenesdiás Kapernaum tábortelepén rendezett keresztény konferencián. Ott kötöttünk barátságot többek között Hafenschér Károllyal és feleségével, Veronikával. Azon a nyáron még ellátogattunk a soproni lutheránus teológiára, ahol Jánossy Lajos professzorral találkoztunk. Szarvason, Kiss György gyülekezetében az egyházi ébredés tisztán égő tüzének melegét élveztük. Budapesten a frissen kinevezett Ordass Lajos püspököt köszönthettük, s e találkozás mindmáig felejthetetlen maradt. 1957-ben, a Lutheránus Világszövetség Minneapolisban tartott nagygyűlésén újból találkozhattam vele. Később még többször jártunk Magyarországon, de annak az első szerelem fényében látott képe megismételhetetlen maradt.

Mindezekről — és természetesen sok minden másról is — a Verbum kiadónál nemrég megjelent Munkaterületem a világ című emlékkötetemben bővebben írtam.

Venezuelában Pósfay Györggyel dolgozhattam együtt, akivel Caracasban, 1954-ben közös gyülekezetet alapítottunk magyar, skandináv és más származású lutheránusok számára.

Az első magyar menekültek 1956-ban érkeztek Svédországba, s 1957-ben már első lelkészüket, Glatz Józsefet fogadhatták, akinek munkája nyomán megindult a gyülekezeti élet. Az egyháztanács első elnökéül a nemeslelkű úriembert, a közkedvelt Dr. Pándy Kálmánt választották.

A svéd Lutherhjälpén segélyszervezet — melynek élére engem épp akkor neveztek ki, s amelyet még hosszú ideig vezettem — a Nyugat-Európába, később Svédországba került magyar menekülteket évente egyre nagyobb összeggel támogatta, s az innen származó segély és kölcsön révén szerezhette meg a magyar gyülekezet saját gyülekezeti otthonát, Tångagärdét is. És micsoda örömnapp volt számomra, amikor néhány év múltán a segélyszervezet leírta a kölcsönt, s Tångagärde a magyar gyülekezet tulajdonába került: egy darab Magyarország Västergötlandban, Svédországban.

Magyar hittestvéreinkhez számos baráti szál fűz. Boldog találkozások emlékét őrizzük, s őrizzük azt a szép ónkelyhet is, melyet egy ilyen alkalommal kaptunk tőlük ajándékba, s amelyet azóta is, naponta használunk. Vajon van-e még valaki, aki erre emlékszik?

Különös érdeklődéssel és örömmel figyeltünk Koltai Rezső és felesége, Signe több évtizedes odaadó munkájára, fáradságos utazásaira, a magyar evangélikus honfitársak között végzett szolgálatukra, istentiszteleteikre és más összejöveteleikre. Minő hithű szolgálat! Köszönet érte!

Végezetül engedjék meg, hogy legmelegebb üdvözlésünket küldjük a svédországi magyar gyülekezetek és közösségek tagjainak, és jelenlegi lelkészüknek, Molnár-Veress Pálnak. Régi lutheránus köszöntéssel búcsúzunk: Erős vár a mi Istenünk! Isten áldja Önöket, Mindannyiukat!

Åke Kastlund és Etelka

KONFIRMÁLTAK 1996-BAN

Fekete Annamária, Kelemen Áron, Láposi Eszter, Molnár-Veress Pál lelkész, Csíki Enikő, Kiss Gáspár és Simon-Bálint Réka a Trogared-kápolna bejárata előtt.

Arról, hogy korábban — az itteni magyar gyülekezeti közösség létrejötté, azaz 1957 óta — volt-e itt magyar nyelvű confirmáció, nincs adatunk. 1993 óta azonban immár negyedízben confirmáltunk — eddig összesen 41 — magyar fiatalot, magyarul, Svédországban. Tudjuk, hogy vannak, akik megkérdőjelezik ennek szükségességét, akár létjogosultságát is, mondván: a második vagy harmadik nemzedék már menthetetlenül beolvad, ezért idegen nyelvi környezetben az anyanyelvhez, a hagyományokhoz való ragaszkodás az ifjak érdekeivel ellentétes. Nem minősítem e véleményt. Van, aki csak beletörődéssel állapítja meg, hogy egyáltalán az ifjakkal való törődés háládatlan feladat. A minap hallottam a következő viccet is: Egy rozzant templomban úgy elszaporodtak a denevérek, hogy presbiteri gyűlést kellett összehívjanak a helyzet orvoslására. Hajtsuk ki a bőregereket, majd tegyünk hálót minden nyílásra — hangzott az első javaslat. Lőjük le őket, punctum — így a másik. Tiszteletes úr — szólalt meg egy atyafi: meg kén' keresztelni s meg kén' confirmálni mindet, s meglássa, többet egy se teszi bé a lábát a templomba!

Nem véletlenül születnek ilyen s ehhez hasonló viccek; a gyakran szomorú valóságot mondják el sarkított, nevettető módon. Sírok vagy nevetek magam is, mikor magunkra ismerem a tréfás csattanóban. Istennek hála, most sem sírom, sem nevetnem nem kell, hiszen confirmált ifjaink többségét több-kevesebb rendszerességgel ott látom az istentiszteleteken, ott a Svédországi Magyar Ifjak Társasága különböző rendezvényein, ott a magyar egyesü-

leti életben, az Erdélyi Könyv Egylet előfizetői között, az érettségizettek összejövetelén, nemzeti ünnepeinken, de némelyek közülük „visszajárnak” az Európai Magyar Evangéliumi Ifjúsági Konferencia nagyheti találkozóira, sőt, önálló szervezésben nyaranta Budapesten vagy másutt is összejönnek. Igen, a confirmációra való felkészülés, az ifjúsági konferencián való részvétel életre szóló kapcsolatok alapját képezi, s nem csak futó ismeretséget, de hosszan tartó barátságot, egyáltalán: közösséget terem.

A confirmáció a hit nyilvános és ünnepélyes megvalósulásának, az első úrvacsoravétel szent meghittségének olyan alkalma, melyre idősebb korban is felemelő érzéssel emlékszik az ember. A gyermekkor és ifjúkor felhőtlen ségének, az értelem csiszolásának, a lélek mélységeibe merülésnek, a hit kibontakozásának és megerősödésének, szívek s érzelmek rügyfakadásának idejére szülők és nagyszülők egyaránt áhítattal, meghatódottsággal, régmúlt idők iránti vágyakozással emlékeznek.

Fekete Annamária, Kelemen Áron, Láposi Eszter, Kiss Gáspár, Csíki Enikő, Simon-Bálint Réka, vajon merre vezet életetek útja, gyermekeitek vajon fogják-e érteni e mondatot: Hűség Istenhez, hűség a nemzethez, hűség embertársaitokhoz. Hiszem, hogy amihez emberi erőnk s jószándékunk kevés, azt Isten megcselekszi Bennetek! Isten áldását kéri Mindannyiokra

lelkipásztorotok, Molnár-Veress Pál

Miképpen mi is megbocsátunk

(Folytatás a címlapról)

erkölcsnek, csak teológiai elfogadása annak, hogy mindezeket Isten plántálja belénk a saját lényegéből. Lelket lehelt belénk, ahogyan a Szentírás mondja, pompás metaforával fejezve ki a sejtett, a szegényesen szabatos fogalmakkal amúgy sem kifejezhető igazságot; tudattal vert meg és persze áldott is meg, s aztán küldött valakit, aki arra tanított, hogy így fohász-kodjunk: „Bocsásd meg a mi vétkeinket”.

Ne felejtsük, hogy ehhez a fohászhoz szervesen és értelmezően hozzátartozik ez is: „miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétőknek”. Ami nyilván nem azt jelenti, hogy „bocsáss meg nekünk, mert látod, mi is megbocsátunk másoknak”; nem, ez így szemtelen hengegés és hazugság volna. Ami tehát valószínűleg azt jelenti, hogy „úgy bocsáss meg nekünk, ahogyan mi is megbocsátunk másoknak”, olyan mértékben légy megértő és irgalmas irántunk, amilyenben mi azok tudunk lenni embertársaink iránt.

Bibliakiállítás a Magyar Házban

Az egyháztanács márciusi értekezletének résztvevői a stockholmi Magyar Házban bibliakiállítást tekinthettek meg, melyen a Szentírás közel száz, magyar, német, svéd és héber nyelvű különböző kiadása került bemutatásra. Ez alkalommal Pitlik Pálházi Katalin a svéd, Molnár-Veress Pál a magyar bibliafordítások történetéről szólt. A kiállítás nagy sikerén felbuzdulva elhatároztuk annak megismétlését, más városokban való bemutatását is. Gyülekezeteink már megismerhették Károli Gáspár 1590-ben, Vizsolyban kiadott első teljes magyarnyelvű bibliájának hasonmás kiadását, melyet ebből az alkalomból Szöllősi Antal, az Északi Magyar Archívum vezetője, lapunk munkatársa ajándékozott lelkészünknek.

Erdős Irma Stockholmban

Nem csak az egyháztanács értekezlet résztvevőinek, de a stockholmi Magyar Ház közönségének is rendkívüli öröme szolgált, hogy hosszú idő óta újból vendégül láthatták Erdős Irma színművésznőt, az egykori marosvásárhelyi Székely Színház jeles tagját, aki Svédországba telepedése óta sem szűnt meg a költészet nyelvén a magyar igét hirdetni. Ezúttal Babits Mihály Jónás könyve című nagyhorderejű művét szuggesztív erővel, nagy művészi teljesítménnyel elevenítette meg hálás hallgatósága

előtt. Örömmel értesültünk róla, hogy a művésznő nagysikerű irodalmi összeállításával azóta több országban és földrészen is fellépett, s magával vitte s hirdette Babits minden korban időszzerű üzenetét.

Ülésezett a KÉMELM

A Külföldön Élő Magyar Evangélikus Lelkészek Munkaközössége, rövidítve: KÉMELM, április 29 és május 1 között, Tångagärdén tartotta ezévi konferenciáját, melyre Svájc-ból, Németországból, Norvégiából és Svédországból érkeztek vendégek: Dr. Pósfay György, Glatz József, Gémes István és felesége Katalin, Kelemen Erzsébet diakonissza testvér, Terray László, Dr. Vajta Vilmos és felesége Karin, Szigethy Sándor, ifj. Joób Olivér, valamint Molnár-Veress Pál és felesége, Mária-Magdaléna. A tanácskozáson részt vett a vendéglátó gyü-

lekezet egyháztanácsának elnöke, Veress Zoltán is.

Hadd köszöntsük ez alkalommal ifj. Joób Olivért, akit teológiai tanulmányainak befejezése után június 9-én, a svédországi Scara Dómtemplomában lelkésszé szenteltek. Isten gazdag áldását kérjük életére és szolgálatára! A két és félnapos konferencián a rendkívül értékes teológiai és egyháztörténeti előadások mellett beszámolók hangzottak el a különböző országokban működő magyar lelkigondozói szolgálatok helyzetéről, tájékoztatás az idén 40. évfolyamába lépett Úti-társ evangéliumi lapról, az Új Kéve gyülekezeti lapról, a Magyar Evangélikus Rádiómisszióról, az Európai Magyar Evangéliumi Ifjúsági Konferenciáról s más időszzerű kérdésekről. A tanácskozást követő irodalmi esten Publik Antal eredeti tolmácsolásában Babits Mihály Jónás Könyve hangzott el, melyhez Dakó István stockholmi zeneszerző írt ihletett zenét, s ennek ősbemutatóját hallhatta a tångagärdei közönség.

Az értekezlet résztvevőinek egy csoportja. Balról jobbra: Gémes István, Kelemen Erzsébet, Szigethy Sándor, Pósfay György, Terray László, Gémes Katalin, Glatz József, Vajta-Ruberg Karin, Vajta Vilmos és ifj. Joób Olivér

Istenes verseink

Reményik Sándor (1890 — 1941), kolozsvári költő az Erdély elcsatolásán érzett heveny magyar fájdalmat kifejező s helytállásra buzdító „irredenta” versek írójaként vált ismertté a húszas években, s még a harmincas évek nemzeti ünnepein, diák-önképzőkörök szavalóversenyein is sokszor felcsendült az „*Eredj, ha tudsz!*” meg az „*Ahogy lehet*”. Azóta ezek a „Reményik költészetének csak töredékét kitevő Végvári versek... *leszerepeltek a történelem előtt, mint ahogy maga a történelem is alaposan leszerepelt a költészet előtt...*” — olvassuk a Helikon jún.5-i számában Szőcs István tollából, aki Reményik költészetének későbbi, sokkal terjedelmesebb részét „*elégikus-kesernyős, finomkodó hangvételi*” lírának jellemzi. E tulajdonságoknak mintegy természetes velejárója a mélység hiánya, amit az itt bemutatott „istenes vers” is szemléletesen igazol. Valójában nem is tartozik a költő legsikerültebb alkotásai közé, de témájánál fogva mégis sorozatunkba felvételre kínálkozik, annál is inkább, mivel számos más vallásos tárgyú vers költőjeként ildomosnak tűnik Reményik szerepeltetése e lap hasábjain, márcsak a vers címe miatt is.

Az aránylag rövid, négystrófás költemény számos példát megpendít. Nemcsak hogy mélyre nem ás, hanem szeszélyesen döföli a talajt az ásójával, hol itt, hol ott. Az utolsó strófában aztán sietősen elgereblyézi, amit fölszaggatott, ráborítva érzelmes közhelyek művirágait: a fűszál selymét, az örvény sötétjét és a csillagbetűs égboltot.

Pedig a felszínesen érintett témáknak szinte mindegyike önálló költemény tárgya lehetne. Hogy Isten szolgálai és templomai — kereszttel vagy csillaggal a gombjukon — „*olyan egyformák*”, az a keresztény világ ökumenikus egységét, az Erdélyben már a 16. században meghirdetett vallási türelmet szimbolizálja. Továbbá: egyfajta önérzétes emberi magatartást képvisel azzal, hogy nem zaklatja kérésekkel az Urat, mintegy ráhagyva: Legyen meg a Te akaratod! „*Nekem a kérés nagy szégyen, adjon úgy is ha nem kérem!*” — fülembe cseng Koncz Zsuzsa hangján Nagy László (1925 — 1978) párhuzamosan bemutatott verse.

Mélyebbre lehetne ásni a „*teremtők vagyunk mind a ketten*” és az „*én formállak Téged*” vakmerőnek tűnő mondatok nyomán is, olyan értelmet fejve ki belőlük, hogy Isten szándéka, műve a világban az ember által valósulhat csak meg, ahogy erről már szó volt lapunk korábbi számaiban Tóth Árpád és Illyés Gyula „istenes verse” kapcsán. A „kőtábla”-hasonlat viszont a záporok lemosta isteni törvényekkel Baka Istvánt juttathatná eszünkbe: „*Egy-két paragrafust megszegtem én a / Tízből alpontokról nem is beszélve...*” Rokontalanul lézengenek azonban az ilyen magyarázat nélkül hagyott kitételek: „*de Te se kívánj szívemtől semmit*”; „*és nincs, Uram, énrajtam más hatalmad*”; „*Uram, lesz még találkozásom Véled*”. Végülis be kell vallanom: nem tudom, miért írta versét a költő s mit akart Istennel közölni. Aki sokat markol...

Szente Imre

Reményik Sándor: Isten

Uram, olyan egyforma minden szolgád
és olyan egyforma minden templomod,
s olyan mindegy, hogy a toronycsúcsokra
keresztet tűznek vagy csillagot.

Uram, én békén hagylak az imámmal,
de Te se kívánj a szívemtől semmit,
vagyok kopott kőtábla, jaj, a sok zápor
mosta le rólam a Te törvényeid.

Uram, teremtek vagyunk mind a ketten,
amely igaz, hogy a lelkem Te adtad,
olyan igaz, hogy én formállak Téged,
és nincs, Uram, énrajtam más hatalmad.

Mégis Uram, míg ringsz egy fűszál selymén,
amíg sötétlesz mélyén egy örvénynek,
amíg csillagbetűkbe írva látlak:
Uram, lesz még találkozásom Véled.

Nagy László: Adjon az Isten

Adjon az Isten
szerencsét,
szerelmet, forró
kemencét,
üres vékamba
gabonát,
árva kezembe
parolát,
lámpámba lángot,
ne kelljen
korán az ágyra
hevernem,
kérdésre választ
ő küldjön,
hogy hitem széjjel
ne düljön,
adjon az Isten
fényeket,
temetők helyett
életet —
nekem a kérés
nagy szégyen,
adjon úgy is, ha
nem kérem.

PORSZEM NAGYÍTÓ ALATT FERÖERI MÚLT ÉS JELEN

A hazai történelemkönyvek — enyhe jóindulattal szólva — kevés figyelmet szenteltek eddig annak a másfél tucatnyi kisebb-nagyobb, zöld hátú szigetnek ott fenn, az Atlanti-óceán ölén, Izland és Norvégia partjai között. A térképen mindössze pár parányi pont, nehéz kitöltenünk, megfestenünk őket, odaképzelnünk rájuk az élet lüktetését. William Heinesen írja egyik könyvében: „Messze, kint a végtelen víztükör ezüstös habjai közt dideregve bújik össze néhány sötét, sziklás szigetcsoport. Szinte elvész az óceán mindenségében, mint a magányos porszem valahol egy fényes bálterem márványpadlóján. Ám a Teremtő nagyítóüvege alatt ez a porszem valódi kis világ, hegyekkel, völgyekkel, meredek sziklafalakkal, sebes vízzel, mély szorosokkal, fjordokkal, házakkal és apró emberekkel.”

Az első skandináv szigetlakók — zömében norvég halászcsaládok — még a viking-kor elején, több mint ezer esztendővel ezelőtt telepedtek le e távoli földön, melyet a *Historia Norvegiæ* 1180 körül *Insulæ Oviium* (Birka-szigetek) névvel illet, s ahol a feljegyzések szerint valaha néhány jámbor ír-földi szerzetes honosította meg az igénytelen, gyapjas állatokat. A *Færingasaga* — alig 40 esztendővel később — *Færeyar*-nak kereszteli. Ez a — különben azonos jelentésű — tulajdonnév válik később hivatalos földrajzi névvé, apróbb változatokkal, az egyes nyelvek helyesírási szabályainak megfelelően: *Færøerne*, *Färöarna*, *Føroyar*. (Magyarul *Förjar* vagy *Feröer-szigetek*.) Ezer év nagy idő, s ahogy Árpád apánk honfoglalóinak nyelvéből idővel kialakult a miénk, a norvég ősök nyelvi hagyatékából megszületett a modern *føroyska* — a *förjzsk*. De ne vágjunk a krónika elébe.

Bevezetőül vegyük sorra a fontosabb évszámokat.

1152-ben megalapítják a nidarosi érsekséget, s a norvég király, alkalmasint adóbehajtási körzetének kiterjesztése reményében, ennek szárnya alá vonja a távoli Északra származott alattvalókat is. Egy 1298-ban keltezett jogi okmány, a „*Seyðabrævið*” már egyértelműen világi fennhatóságról beszél, s egyúttal elrendeli az anyaország törvényeinek mielőbbi bevezetését az „insulákon”.

Az 1380-ban kötött norvég-dán perszonálunió mit sem változtatott *Føroyar* hovatartozásán. Továbbra is a norvég „*Landslagen*” szolgált hivatalos törvénykönyvként a

kivándorolt halászok unokái számára. Az 1600-as évek végére viszont nemcsak a régi törvények egy része, de maga a szöveg is annyira elavult, hogy a norvég törvénytudók sem boldogultak vele. Az átdolgozott kiadás — most már dán nyelven — 1604-ben látott napvilágot. Néhány évtizeddel később a *Seyðabrævið* szövegét is lefordították dánra, ezzel a dán lett a jogi nyelv *Förjaron* is. Dánia viszont az akkori vitorlás hajókkal még messze esett a hazai partoktól, s bár a feröeriek 1663-ban formálisan elismerték a dán uralkodót Norvégia királyaként, nyilatkozatukban sem vallották magukat másnak, mint érzésük szerint tették: *förjzsknek*.

A Norvégiához fűződő szálak idővel egyre lazultak, Tórshavn mind szorosabban kötődött Koppenhágához. Ez lett a szigetek ablaka a világ felé. Az iskolákban dánul tanultak a gyerekek, az Isten házában dánul hallgatták az evangéliumot a hívők. Az élet viszont — kisebb-nagyobb zökkenőkkel — a régi kerékvágásban haladt tovább. A viszonyt a napóleoni háború gazdasági felfordulása zavarta meg: míg Dánia kitartott vesztes szövetségese mellett, Svédország az orosz cár oldalán szembefordult Franciaországgal. A svéd csapatok 1813 decemberében átlépték a dán határt, s a meggyöngyült dán haderő néhány hetes elkeseredett küzdelem után megingott, a hadvezetés tárgyalóasztalhoz kényszerült.

A fegyverszünetet követő, 1814 januárjában aláírt kielői békeszerződés értelmében Dánia feladta Norvégiát. Az új svéd király számára szinte mindennél fontosabbnak tűnt fennhatóságának kiterjesztése nyugat felé — ugyanakkor viszont nem formált jogot a dán korona alá tartozó, számára érdektelennek tartott északi territóriumokra: Grönlandra, a Feröer-szigetekre és Izlandra.

A norvégokat megrendítették a politikai események, olyannyira, hogy az eidsvoll-i történelmi találkozón kikiáltották az ország függetlenségét, új alkotmányt fogadtak el, és saját királyt választottak maguknak, s csak végső kényszerűségükben hódoltak be a francia konokságú svéd királynak, Karl Johannak, akinek figyelmét viszont nyomban beiktatása után felhívták az északi norvég szigetek jogi helyzetének felülvizsgálására. A svéd udvarnak azidőtájt a legkisebb gondja is több volt ennél, így kerek öt esztendeig halogatta az ügyet, rá se hederítve a norvég sürgetésre. Mikor pedig végül sorra került, a dánok már nem vették komolyan. Dánia birodalmi címeréből a kielői traktátum következményeképpen eltávolították a norvég orosz-lán-szimbóliumot, az így megüresedett helyet viszont — nem minden birodalmi elégtétel nélkül — a Feröer-szigetek hagyományos jelképeivel, a kossal töltötték ki.

Tórshavnban a dán udvar képviselői maguk vették kezükbe a gyeplőt, s ezek a központi utasítások végrehajtásában nem tűrtek ellentmondást. A korábbi bizalmat, együttműködést Koppenhága részéről egyre inkább gyanakvó türelmetlenség váltotta fel. *Förjar* közigazgatásilag

megyei rangra süllyedt, minden befolyástól, beleszólástól megfosztották. Az 1852-ben újra megnyitott feröeri Lagtinget csupán tanácsadói hatáskörrel rendelkezett, döntési joggal nem bírt a törvényhozásban.

A lélekszám növekedése, a pénzgazdaság bevezetése, a kereskedelem fellendülése, a hagyományos társadalmi struktúra felbomlása összetéve alapvető változásokat követelt. A szociális mozgás és a mind többirányú kapcsolatok folytán megerősödött az eddig valójában át nem érzett, meg nem fogalmazott förjszk nemzeti érzés, az összetartozás tudata.

A koppenhágai egyetemen tanuló förjszk diákok 1881-ben megalapították a Förjszk Nemzeti Szövetséget — a Føringefelag-ot — mindenekelőtt az anyanyelv, a hazai hagyományok újrafelfedezésére, ápolására. A szövetség híre hamarosan eljutott a szigetvilágba is, s ott érlelődött tovább. 1889-ben Tórshavnban megalakult a szövetség hazai szárnya, s megjelent az első förjszk nyelven írt újság, a Føringatiðindi. A szigetlakók felismerték a nyelv szerepét az önálló identitás felépítésének munkafolyamatában. Ezzel Føjar tulajdonképpen megtette az első lépéseket a nemzetté-válás, a nemzeti önállóság felé.

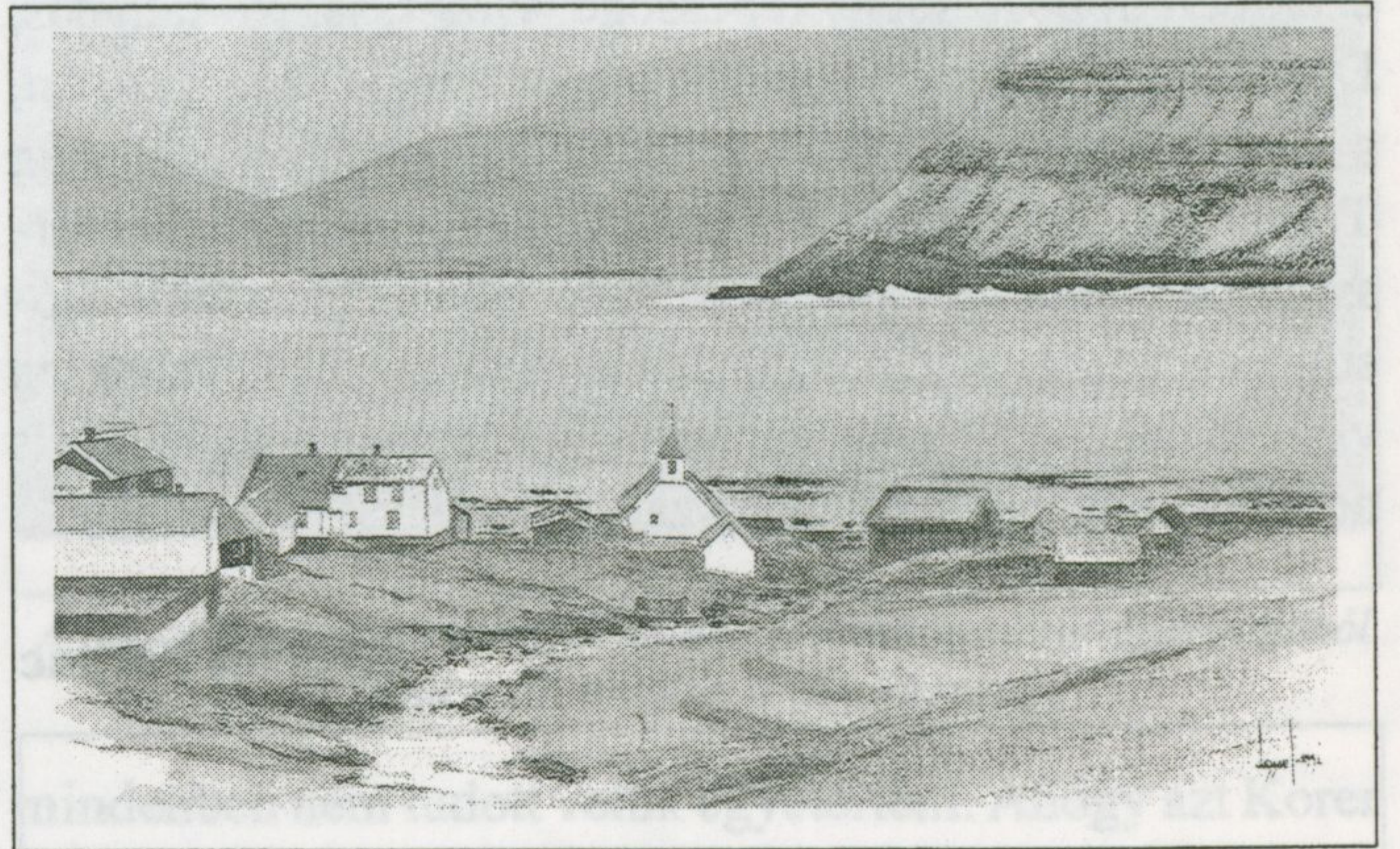
A nemzeti mozgalom mondhatnám kossuthi alakja, legfőbb szónoka, politikusa a nemesi származású Jóannes Patursson, aki tanulmányait Norvégiában fejezte be, s akire nagy hatást gyakorolt a norvég nép függetlenségi harca. A különböző színezetű konzervatívok, akik tartottak a nagyobb változások politikai és gazdasági következményeitől, elsősorban őt vették keresztűz alá. A polémia hullámai átcsaptak Dániába is, nagy visszhangot keltve liberális berkekben. 1906-ban a dán kormány elérkezettnek látta az időt, hogy saját „javaslatot” terjesszen a feröeri politikusok elé, melyet egy korabeli országgyűlési képviselő így foglalt össze Koppenhágában: lazább gyeplő, kevesebb zab.

Az amúgy is súlyos terhekkel küszködő szigetlakók válaszüthöz értek, a választást viszont megnehezítette számukra a járatlan út bizonytalansága. Két új párt állt sorompóba: az egyik az önkormányzat kivívásáért, a másik hosszabb távú reformokért a meglévő államjogi keretek fenntartása mellett. Az önkormányzat hívei megnyerték a helyi választásokat és keresztülvitték a nyelvi törvény beiktatását: a dán kormány 1938-ban hivatalosan elismerte a förjszköt a közoktatásban, majd — alig egy esztendővel később — az egyház nyelveként is.

Dánia megszállásával — 1940-ben — minden kapcsolat megszakadt a szigetekkel. Føjar átmenetileg brit katonai védnökség alá került, s gyakorlatilag önkormányzatra kényszerült. Az ott állomásozó csapatok ellátásából és a kikötők forgalmából adódó bevétel némi gazdasági fellendüléshez vezetett. Mindez együttréve tovább erősítette a lakosság saját erejébe vetett hitét, s egyúttal növelte az önkormányzat híveinek táborát.

Az 1940-ben alapított Néppárt Izland példáját tűzte ki követendő célul, s programját a szociáldemokraták is támogatták. Tórshavn 1946 elején jogügyi tárgyalásokat kezdeményezett, s mivel a dán kormány most sem mutatott hajlandóságot a korábbi viszony visszasságainak felülvizsgálatára, a Lagtinget 1946. szeptember 14-én népszavazásra bocsájtotta a kérdést, melyen a résztvevők többsége az önkormányzati útra adta le voksát. Dánia — hivatkozással a Lagtinget kizárólag tanácsadói szerepére — semmisnek nyilvánította a kiírt népszavazás eredményét és elrendelte a Lagtinget feloszlatását. Az új feröeri Tanácsban most a birodalmi egység hívei jutottak többségbe, a manifesztált népakarat azonban mégsem bizonyult teljesen hatástalannak: az újra felvett államjogi tárgyalások eredményeként 1948-ban megszületett az Önkormányzati Törvény, Føjar autonómiájának alapokmánya.

A Feröer-szigeteken talán annyian sem laknak, mint egy nagybacska magyar városban, a lélekszám ma sem éri el az ötvenezret. Føjar államjogilag a Dán Királyság részét képezi ugyan, de — 1948. április 1. óta — „et selvstyrende folkesamfund”, azaz saját helyi parlamenttel, kormánnyal rendelkező autonóm terület, amely maga dönt belső ügyeiben, saját zászlója, helyi törvényhozó

Lasse Sørensen pasztellrajza

kamarája és végrehajtó szervezete van. Honvédelmi és külpolitikai téren a koppenhágai országgyűlés alá tartozik, minthogy törvényének értelmében a förjszk szigetlakók a Dán Királyság állampolgárai. A feröeri—dán közügyek adminisztrációját kétoldalú jogbizottság látja el.

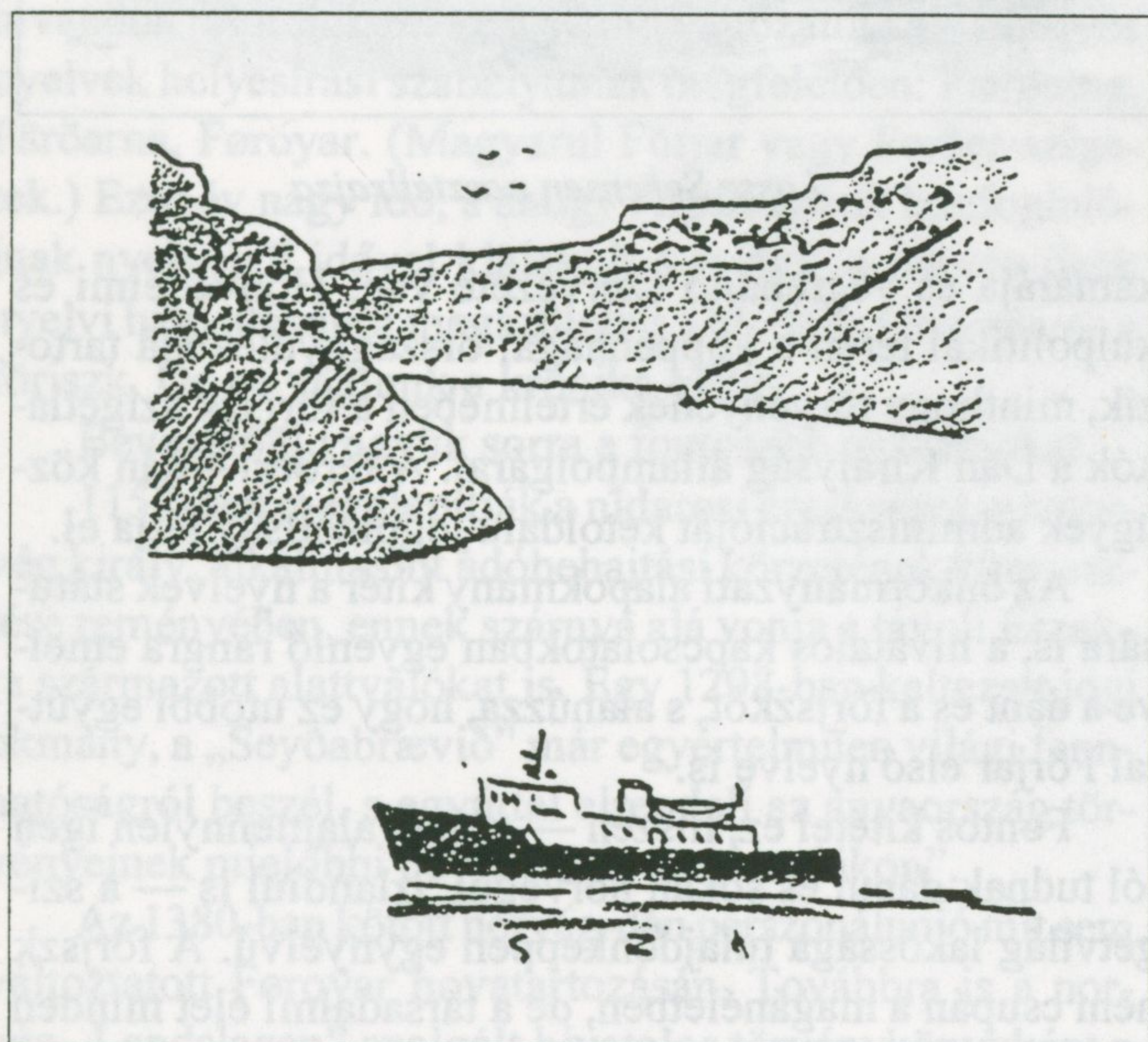
Az önkormányzati alapokmány kiter a nyelvek státusára is, a hivatalos kapcsolatokban egyenlő rangra emelve a dán és a förjszköt, s aláhúzza, hogy ez utóbbi egyúttal Føjar első nyelve is.

Fontos kitétel ez, hiszen — noha valamennyien igen jól tudnak dánul és sokan norvégül, izlandiul is — a szigetvilág lakossága tulajdonképpen egynyelvű. A förjszk nem csupán a magánéletben, de a társadalmi élet minden területén egyaránt használatos.

A feröeri pártok programnyilatkozatainak tartalmából és e pártok tagságának százalékarányából ítélve úgy tűnik, jelenleg egyensúlyban van a választók két fő csoportja, azok, akik a teljes önállóságot tűzték ki célul, s azok, akik a jelenlegi államjogi keretek között, egy nagyobb politikai közösségen belül látják biztosabbnak a fürjszk nemzet jövőjét, boldogulását.

Napjainkban az 1396,9 négyzetkilométer területű Förjar is komoly gazdasági nehézségekkel küzd. Igaz, hogy a halászflootta kiépítése folytán megsokszorozódott az export, ami korábban elképzelhetetlen arányú beruházásokat tett lehetővé: új utak, iskolák, kórházak, modern üzemek, üzletközpontok épültek, egész városrészek nőttek ki a földből, s egyre újabb és újabb tervek születtek, a konjunktúrahullám azonban hirtelen megtört. A 80-as évek közepén Förjar váratlanul kívül rekedt hagyományos halászvizein, a szigetek körül néhány év alatt megcsappant a korábban gazdag halállomány, s ugyanakkor majd felére estek az árak a nemzetközi piacon — a gazdasági fellendülés optimizmusában felvett külföldi kölcsönök pedig törlesztésre vártak. Szinte máról holnapra lelassult az élet, elnémultak az alagútépítők fűrógépei, megbénultak az emelődaruk, félben maradtak a megkezdett építkezések, a megálmodott elképzelések. Ebben az önkívületi állapotban érte Förjart az Európai Gazdasági Közösség egyre szembetűnőbb versenyképessége, vitalitása. Mi tagadás, Dánia tagsága kissé megdöbbenetette a fürjszk halászokat, s ki tudja, ez a döbbenet miféle döntésekhez vezet még Tórshavnban. Hogy a megálmodott új Európa a Feröerszigetek tevékeny közreműködésével, vagy anélkül valósul-e meg, már a jövő krónikásaira tartozik. Kétségtelen viszont, hogy a kérdés történelmi jelentőséggel bír e kis nemzet számára, ott fenn Északon.

Mervel Ferenc

Bárður Jákupsson rajza

Benedekné Dr. Szőke Amália

FINN — ERDÉLYI KULTÚRKAPCSOLATOK

VI.

Egyházi kapcsolatok a két világháború között

A két világháború közötti időszak egyik igen fontos eseményének az egyházi kapcsolatok létrejötte és széles körben való kibontakozása tekinthető. Ennek gyökerei visszanyúlnak az első világháborút befejező békediktátumokig, amikor is az új határok által szétdarabolt országokban az egyházak is hátrányos helyzetbe kerültek, és ennek orvoslása reményében nemzetközi fórumokhoz fordultak.

Az 1919 őszén Hollandiában megrendezett World Alliance egyházi békegyűlésen magyar részről **Raffay Sándor** püspök is résztvett, akiben az evangélikus egyház jeles szószólója talált. A békegyűlésen ugyanis elhatározták, hogy szót emelnek a Nemzetek Szövetségénél a magyar vallási kisebbségek ügyében.

A World Alliance későbbi ülésein (Genf, 1920; Uppsala, 1921; Koppenhága, 1922) Raffay püspök mindig találkozott finn egyházi emberekkel, akik magukévá tették a felhívást, miszerint az erős egyházak nyújtsanak segítséget a feldarabolt kis egyházaknak. Raffay püspök Koppenhágában baráti viszonyba került a finn **Jaakko Gummerus** teológiai tanárral, a későbbi püspökkel, aki meghívta őt az 1924 januárjában Tamperében tartandó Egyházi Napokra.

Raffay Sándor püspök, a főnemesi címét soha nem használó és azzal nem kérkedő báró **Podmaniczky Pál** lelkésszel, a későbbi soproni teológiai professzorral utazik Finnországba, ahol a finnek meleg fogadtatásban részesítik a magyar vendégeket. Jelen voltak Tamperében a Svéd Egyház és a finnországi svédnyelvű gyülekezetek küldöttei is. Raffay tekintélyes megjelenésével, Podmaniczky pedig rendkívüli nyelvtudásával nyerte meg a finnek rokonszenvét, nemkevesebbé azzal, hogy finnül is tudott. Csodálkozásukra tréfásan ezt válaszolta: „csak az első hét nyelv megtanulása a nehéz”.

Szemben Raffayval, Podmaniczky nagy érdeklődést mutatott a finn ébredési mozgalmak, főleg a **Paavo Ruotsalainen** által kezdeményezett „körttiék” és a **Lars Levi Laestadius**ról elnevezett laestadianusok iránt.

Az előbb említett tamperei, Gummerus által történelmi jelentőségűnek mondott találkozóinak legnagyobb és hosszú időre kiható eredménye a Raffay kezdeményezésére létrejött teológus csereakció-egyezmény volt. Ennek

értelmében a pécsi Erzsébet Tudományegyetem Sopronban működő Hittudományi Karára finn, a Helsinki Egyetem Teológiai Fakultására pedig magyar ösztöndíjasok — teológusok vagy már végzett fiatal lelkészek — érkeztek egy-egy tanulmányi évre. Az ösztöndíjas-csere 1927-ben indult be, és megszakítás nélkül folytatódott egészen a második nagy világháborúig.

Podmaniczky Pált annyira fellelkesítették a finn ébredési mozgalmak, hogy még ugyanazon év nyarán visszautazott Finnországba. Útjának irodalmi célkitűzése is volt. Lefordította **Aukusti Oravata**: *Erämaan profeetta* (A parasztproféta) című könyvét, a Paavo Ruotsalainenről szóló regényes életrajzot. Podmaniczky fordítása 1932-ben jelent meg Sopronban, s hamarosan Erdélyben is ismertté vált **Járosi Andor** kolozsvári evangélikus lelkész és teológiai tanár révén, aki 1934-ben az Erdélyi Helikon hasábjain folytatásokban közölte azt.

Járosi Andornak nagy érdeme volt abban, hogy a körülmények szabta szerényebb keretek között bár, de a finn-magyar evangélikus egyházi kapcsolatokba idővel az erdélyiek is betársulhattak. Vendégszerető háza mindig nyitva állt a Kolozsvárra látogató finn vagy anyaországi teológusok és mások előtt is, akik az ő révén kapcsolatba kerülhettek az erdélyi irodalmi élet jeles személyiségeivel, így **Reményik Sándor** költővel és **Makkai Sándor** püspök-íróval is.

Benczúr László és **Koren Emil** soproni teológusok, későbbi budapesti lelkészek 1936-ban egy fél évet a kolozsvári Református Teológián tanultak. Ezt követően Koren 1937-38-ban ösztöndíjasként, Benczúr pedig 1939-ben egy Lappenrantában rendezett evangélikus finnugor tábor alkalmából járt Finnországban.

Az első evangélikus finnugor lelkészkonferenciát 75 finn és 26 észt lelkész részvételével 1937 májusában rendezték meg Budapesten, s ezen a magyar reformátusok is résztvettek. Az összejövetel sikeréhez nagyban hozzájárult az előbbi tíz év alatt ugyancsak megnövekedett számú stipendiánsok, nemkevésbé a finnugor rokonság eszméjét korábban széles körben tudatosító nyelvészek tevékenysége. **Onni Talas** budapesti finn követ a konferencia résztvevői tiszteletére fogadást adott, ahol lelkes beszédek hangzottak el. Különös, hogy 1960-ban publikált emlékiratában a követ nem tesz említést erről a fontos eseményről.

Járosi Andor ajánlására 1936 őszén indult el Finnországba az első erdélyi ösztöndíjas lelkész, **Szász Vilmos**, aki a teológia mellett jogot végzett, s kitűnő orgonista is volt. Brassótól csak Rigáig jutott el, ahol agyhártyagyulladás kórházba került, onnan betegen visszaszállították Bukarestbe, ahol hamarosan meghalt.

1939 őszén újabb erdélyi lelkész, a korábban Sopronban tanult **Mezei István** indult ösztöndíjasként Finnországba. Bár az időközben kitört finn-orosz téli háború miatt a tervezett egy év helyett csak négy hónapot tölthetett

tett Helsinkiben, szorgalmasan tanulta a finn nyelvet, s eljutott Lappenrantába, a már említett finnugor lelkész táborba is, ahol a nyolc magyarországi meghívott mellett a Finnországban tanuló magyar ösztöndíjasok is részt vehettek.

Amikor a téli háború kitörésekor Helsinkit sűrű bombatámadások érték, és a főváros lakosságát vidékre menekítették, Mezei István két ösztöndíjas társával, **Csepregi Bélával** és **Győri Jánossal** együtt észak felé indult. Kuhmolahti és Oulu után Ylitornióba utaztak, ahol a laestadianusok erős hatása alá kerültek. Mezei István sok

*A helsinki magyar néprajzi kiállítás kalotaszegi fényképanyagából
(lásd a 10. oldalon lévő cikkünket)*

mindenben nem tudott velük egyetérteni. Ahogy azt Koren Emilhez írott levelében kifejtette, bár igehirdetésük nagy hatással volt rá, nem tudta elfogadni „az isteni kegyelem és a bűnbocsánat elnyerésének formális beszűkítését és kisajátítását”, s nem helyeselte „a többiek részéről megnyilvánuló erőszakos misszionálást” sem. Ezután Mezei István és két lelkész társa Svédországon át jutott Magyarországra, ahol egy ideig szolgálatot vállalt, majd hazatért Erdélybe. Előbb Brassóban, egy ideig Bukarestben, majd nyugalomba vonulásáig Tatrangban volt lelkész. Sokkal később, 1974-ben Mezei István még egyszer kijutott Finnországba, ahova feleségével együtt egy háromhetes nyaralásra hívták meg régi finn barátai.

A finn ébredési mozgalmakról nemcsak a lelkészek fejtették ki nézeteiket, s a lelkészek pedig nem csak teológiai kérdésekkel foglalkoztak. **Kodolányi János** a finn irodalmi körökkel ismertette meg Koren Emilt, ahol érdekes irodalmi viták tanúja lehetett, főleg **Maila**

házában. Koren Emil viszont Kodolányit vitte magával a helsinki dómba, amikor a „körtti ébredők” ünnepségén gyűjtöttek a nagytarcsai népi főiskola javára. Kodolányi nem volt elragadtatva az ott tapasztaltaktól: „Itt láttam először a finn evangélikus egyház rohamcsapatát, a »felébredettek« feketeruhás, áhítatos csoportját is. Nálunk majdnem szektának számítana ez a hitbuzgó, önfeláldozóan munkálkodó, szinte túlzásig puritán mozgalom, a rendkívül mély finn kereszténységben azonban csupán egy fokot képvisel a tiszta vallásossághoz való ragaszkodásban, az evangéliumi elvek szolgálatában.”

A kutatás nagy szerencsájének tekinthető, hogy a két világháború közötti időszak ösztöndíjas lelkészeinek egyike-másika kitűnő írónak is bizonyult. Akkor megírt élményeik és tapasztalataik ma értékes dokumentumok. Volt, aki naplót vezetett (**Dedinszky Gyula**), volt aki emlékeztést írt (**Paavo Viljanen**), Koren Emil pedig többszáz cikket publikált az idők folyamán, és megírta az egyházi kapcsolatok történetét, amit azután **Marttii Voipio** társszerzővel együtt finn nyelven is kiadott. Fenti adataink is túlnyomó részben ezekre támaszkodnak.

(Folytatjuk)

Magyar néprajzi kiállítás Helsinkiben

A honfoglalás 1100-ik évfordulójának jegyében a helsinki Finn Nemzeti Múzeumban magyar néprajzi kiállítás nyílt, melynek tematikájában a nemzettudat, s az azt tükröző szimbólumrendszeren belül a népművészet felfedezése szervesen kapcsolódik egybe. Ez egybekapcsolás hagyománya a múlt század végére, századunk elejére vezethető vissza, amikor a magyar közvéleményt nemcsak a keletre mutató eredetmondák, hanem népművészetünk ugyancsak keletre mutató, ősi örökséget hordozó elemei is fokozott mértékben kezdték foglalkoztatni, s ennek az érdeklődésnek különös politikai súlya is volt. A protestáns nemzeti ellenzék Árpádot, a honfoglaló magyar törzsfőt ünnepelte, aki népét tulajdonképpen visszavezette ősei földjére, ahol korábban Attila uralkodott. A hun király személye hamarosan a képzőművészet és irodalom kedvelt témája lett.

A történelmi tudaton túl a magyar nemzeti identitás másik ismérve a népművészet lett, melynek díszítőelemei a tizennyolcadik századtól kezdődően egyre színesebb formát öltöttek. A falusi házak építésében s berendezésében egyaránt nemzeti mintákat követtek, egyre gazdagabb lett a tárgyi felszerelés, díszesebbé váltak a mázas cserépedények és hímzett textíliák, színesebbé és vál-

tozatosabbá a viseletek. A népművészet nem csak a millenium külső keretét díszítette, de nemzeti büszkeséggel töltötte el az ünnepelők lelkét is.

A mostani, a millicentenáriumi évében Helsinkiben rendezett kiállítás három olyan jellegzetesen magyar tájegység népművészetét mutatja be, amelyek az európai értékrendben is mint a magyarság szimbólumai jelennek meg.

Kalotaszeg hímzései már a Milleniumi kiállítás Néprajzi falujában felállított porta révén ismertté, európai hírűvé váltak. Az itteni motívumok, színek gazdagságára nemcsak a kézműipar művelői, hanem a néprajzkutatók és művészek is figyeltek. A századfordulón magyar grafikusok és festőművészek egész sora örökölte meg Kalotaszeg korabeli életformáját, s ennek nem kis szerepe volt abban, hogy a magyar népművészetről alkotott fogalmunk mindmáig többnyire a kalotaszegi népművészetről kialakult képpel azonos.

Matyóföld népművészetét először szintén a Milleniumi kiállítás, valamint az 1911-ben rendezett matyó témájú Opera-bál tette közzismertté. A kiállításon a jellegzetes matyó viseletek mellett egy gazdagon hímzett matyó úrasztali terítő is látható, mely egykor magyar nemzeti szimbólumként díszített egy — kalotaszegi — templombelső.

Sárköz aprólékosan hímzett főkötői többek között a harmincas évek magyaros ruhádivatját ihlették meg. A selyemben és bársonyban gaz-

dag viselet a kiállításon gyermekrajzokon ábrázolva jelenik meg.

Nemcsak egy-egy tájegység népművészete válhatott félreérthetetlenül magyar szimbólummá, hanem egy-egy népművészeti tárgycsoport is. Ilyenek a kiállításon a jellegzetes ornamentikájú cifra szűr, a református temetőkből ismert kopjafa, valamint a székelkapu.

A népművészet felfedezésével egyidőben a művészek egy sajátosan magyar nemzeti stílust teremtettek, s erre először Lechner Ödön építészetében találunk példát, aki szorosan együttműködött a keleti kerámia forma- és motívumkincséből is ihletet merítő Zsolnay Miklós keramikussal. A kiállításon a Zsolnai-gyár eozinmáz termékeiből álló válogatás mellett dísztányérok, tálak, csutorák, kobakvázák is láthatók.

A kiállított tárgyak a Gödöllői Városi Múzeum, a budapesti Iparművészeti Múzeum, a pécsi Janus Pannonius Múzeum, a budapesti Magyar Nemzeti Galéria, a Néprajzi Múzeum és a gödöllői Nagy Sándor Ház anyagából valók. A Finn Nemzeti Múzeum anyagából kalotaszegi pártá és menyecskefőkötők, továbbá Görgey Artúr csákójának karkardja van kiállítva.

A magyar népművészeti kiállítás 1996. március 29-től szeptember 29-ig a Finn Nemzeti Múzeumban (Soumen kansallimuseo — Finlands Nationalmuseum, Helsinki, Mannerheimintie 34) tekinthető meg.

Lehtinen Ildikó

Jávorszky Béla

Baltikumi jegyzetlapok

1991—94

A Nagy Tojáshegyen túl

Ahogy Vôruból dél felé utazunk, egyszerre dombosodni kezd a vidék. A néphit szerint ezen a tájon próbált kitörni a földből a Sátán, miután Kalevipoeg megkötözte, s a hirtelen és meredek huppanók ennek a görcsös, ám kudarcba fulladt igyekezetnek a következményei. Akárhogyis történt, a Haanja-dombság váratlan, igazi hegyvidéket idéző jelenség, melyen alpesi rétek érzetét keltik a mélyzöld erdők közt kanyargó szekérutak. A dombság — egyben Észtország és az egész Baltikum — legmagasabb pontja a Suur Munamägi, a Nagy Tojáshegy a maga 318 méterével. 1939-ben funkcionális stílusban emelt szép kilátótornyából belátni az egész délkeleti határvidéket: északon Vôrut és az ásványvizéről nevezetes Värskát, délen a lettországi Aluksne vidékét, nyugaton Rõuge olajzölden csillogó tavait. Rõuge XVIII. századi temploma dicsekedhet Észtország legjobb orgonájával, a falut körbekerítő hét tó egyike: a Suurjärv pedig a legmélyebb vizű az ország tavai közül. Ám ha a tüttyülő szélben kelet, délkelet irányába nézünk, a rétek és erdők nyiladékaiban görögkeleti hagymakupolákat

fedezünk fel: a Petseri kolostor tornyait.

Petserit ma határ választja el Délkelet-észtországtól, a falu és vele a kolostor már orosz felségterület. Ugyanúgy, ahogyan az a város környéke: a Setumaa, s az a Narvától keletre eső sáv, összesen kétszázharmincháromezer hektárnyi terület. Ennyit hasított ki Sztálin 1944 augusztusában, a Molotov-Ribbentrop-egyezmény ötödik évfordulóján Észtországból. Ez a terület ma is Oroszországhoz tartozik, s mindvégig ez volt az észt-orosz csapatkivonási tárgyalások Akhillesz-sarka. Pontosabban: nem maga a terület, hanem az azt Észtországnak juttató szerződés. Valójában az észték sem akarják vissza ezeket a mára már teljesen eloroszosodott településeket, hiszen csak nemzetiségi gondjaikat szaporítaná, hanem csak az ország határait kijelölő 1920-as tartui békeszerződés érvényességéhez ragaszkodnak, mivel az egész szuverenitásuk alapja. Észt fölfogás szerint a szerződést soha nem mondta fel sem az orosz, sem pedig az észt fél, a szovjet megszállás csupán meggátolta az észtéket annak gyakorlásában. Sokak szemében felesleges jogi szőrszálhasogatás lehet ez az okoskodás, azonban ne feledjük: a történelemben nem egy ország, nem egy nép függetlensége múltott ilyen csúcsnakcsavarásnak tűnő formulákon. Petseri, az orosz Pecsora környéke egy különös észt népcsoport, a szetuk, vagy szetukézek lakóterülete. A szetuk, akik az 1920—1940 közötti rövid időszaktól eltekintve egész történelmük során orosz uralom alatt éltek,

görögkeletiek, ezért érthető módon szokásaikban mindig meghatározó volt az orosz kultúra hatása. Részben eloroszosodtak, s így a moldvai csángómagyarokhoz hasonlíthatók, azoknál jobban őrzik azonban nyelvüket és hagyományaikat. Színes népviseletükkel, rengeteg ékszerükkel, különösképp női mellédíszekkel, melyek nem egyszer több kiló ezüstöt tartalmaznak, mindig feltűnést keltenek, valahányszor föltűnnek az észt dalosünnepek résztvevői között. Zárványként ők őrzik leginkább a népdal-hagyományt. Egy-egy énekes asszony — „lauluema” — ma is több tízezer sort képes emlékezetből elénekelni. Az 1934-es népszámlálás tizenötezer szetut jegyzett föl az akkori észtországban. Kulturális egyesületük, mely 1990-ben éledt újjá, szorgalmazza a terület visszacsatolását Észtországhoz.

A Nagy Tojáshegyen túl, a szetuk földjén ma utakat vág ketté, falvakat választ el egymástól a karókkal kijelölt határ, épülnek a rossz idők emléket idéző őratornyok. A teremtmésmítosz visszajára fordult: megbékélés és kiengesztelődés helyett újra nőnek észték és oroszok között az elkülönülés és a gyűlölet falai.

Jávorszky Béla

Gárdonyi Zsolt orgonaművész Svédországban

A neves Kodály-tanítvány, Gárdonyi Zoltán, a magyar protestáns egyházzene kiemelkedő alakja, a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola egykori professzora születése kilencvenedik, halála tizedik évfordulója alkalmából fia, **Gárdonyi Zsolt** orgonaművész és zeneszerző, a würtzburgi Zeneművészeti Főiskola professzora ez év augusztusában két hangversenyt ad Svédország-

ban. Augusztus 26-án 20.00 órakor a lund-i Dómtemplomban, augusztus 31-én 17.00 órakor a svenljungai templomban J. S. Bach, Gárdonyi Zoltán valamint saját műveiből ad elő.

Minden érdeklődőt szeretettel várunk.

Balázs János és Éva (Svenljunga)

MAGYAROK IV. VILÁGTALÁLKOZÓJA

Ópusztaszeren, a Nemzeti Történeti Emlékparkban június 14-én ünnepi külsőségek közepette vette kezdetét a Magyarok IV. Világtalálkozója. Az Árpád-emplémnél ökumenikus áldással, katonai tiszteletadással egybekötött kegyeleti emlékezésen **Csoóri Sándor**, a Magyarok Világszövetségének elnöke többek között ezt mondta: „*Pusztaszer számunkra tragikus színhely; a honszerzés mellett, szinte kényszerképzetként eszünkbe juttatja a honvesztések nyomasztó válságait. Egy formailag független anyaországgal és több hódoltságban maradt nemzetrésszel áll az új korszak előtt a magyarság.*” A résztvevők ezután a **Csete György** építész tervei alapján készült Világ magyarságának pavilonjához vonultak, melyet **Gyulay Endre** szeged-csanádi püspök szentelt fel, s amelyet a határokon túli magyar egyházi személyiségek, **Bertalan Imre** amerikai református püspök, **Fülöp G. Dénes** marosvásárhelyi református lelkész, **Gulácsi Lajos** kárpátaljai református püspök, **Pátkai Róbert** angliai evangélikus püspök, **Szabó Árpád** kolozsvári unitárius lelkész és **Csiha Kálmán** erdélyi református püspök részesítettek áldásban.

Június 15-én, a Magyarok Világkongresszusának megnyitóján **Horn Gyula** miniszterelnök beszédét a sokezres hallgatóság morajlása kísérte. **Tőkés László** Királyhágó-melléki református püspök megítélése szerint a kormány és a külügyminisztérium közméltóságai igen nagyot tévednek, hogy ha a határon túli magyarsággal kapcsolatos politikájukkal szembeni növekvő elégedetlenséget figyelmen kívül hagyják, indokolatlan magabiztossággal, már-már sértő módon visszautasítják. Majd e szavakkal fordult a hallgatósághoz: „*Nekünk, határon túli magyaroknak elégünk van már abból, hogy nem csupán saját szülőföldünkön számítunk másodrangú állampolgároknak, de ráadásul Magyarhonban is másodrangú magyarokká fokoznak le bennünket. Tisztelettel kérem a Kongresszust, hogy ünnepélyesen és végérvényesen nyilvánítsa ki teljes nemzeti egyenjogúságunkat. Ez jelenthetné megingott és megzavarodott magyarságtudatunk helyreállításának az első fontos lépését.*”

Az ópusztaszeri Árpád-emplém

A Magyarok IV. Világtalálkozójának zárórendezvényére június 16-án, a Nemzeti Múzeum kertjében került sor. Az ökumenikus összejövetelen a magyar történelmi egyházak vezetői mondtak beszédet.

„*Ezen a világon, ahol évmilliárdok óta érvényben van a Teremtő rendje, minden ember, minden család és minden nép csak akkor boldogul, ha életét ehhez a rendhez igazítja. Ezerszáz éve az előttünk élőkön volt a sor, most rajtunk van*” — mondta **Seregély István** egri érsek, a Magyar Katolikus Püspöki Kar elnöke.

A soron következő feladatokról a határokon kívülre került magyarok nevében **Tempfli József** nagyvárad püspök így fogalmazott: „*Mi amellet vagyunk, hogy az anyaország kormánya, igen, kössön szerződést a szomszéd népekkel. Békességben akarunk élni, de nem akármilyen áron. Három kérésünk lenne: 1. Egyházi javainkat, amelyeket elraboltak, ugyanígy egyházi értékeinket, anyakönyveinket, irattárunkat visszakerjünk, visszaköveteljük, mert a mieink. Enélkül nem szabad alap-szerződést kötni. 2. Kérjük, hogy járuljon hozzá a szerződést kötő másik fél, hogy óvodától kezdve egyetemig magyar nyelvű tanintézetek legyenek, mert ez biztosítja nyelvünk, kultúránk és hagyományaink megőrzését. 3. Nem kérjük a magyar kormánytól, hogy határkiigazítást kérjen, de igenis kérjük, hogy a történelmi Nagymagyarország területén élő magyarok és az onnan elszármazottak, akárhol élnek ma, kapjanak magyar állampolgárságot, hogy ezáltal érezhessék, hogy a magyar nemzeti közösségbe tartoznak, s hogy az anyaország számon tartja őket.*”

Tőkés László Királyhágó-melléki református püspök — mintegy az előbbieket kiegészítve — így folytatja: „*A honfoglalás és a magyar állam megalapításának ezerszázadik jeles esztendejében nekünk nem szabad a meditálással beérnünk, hanem végre eszmélnünk és cselekednünk kell! A történelem és a világszabadság ezen megszentelt helyén 1848 európai tavaszán a márciusi ifjak itt emelték föl először a cselekvés zászlaját és riasztották föl zajukkal nagy álmából a hazát. Hitben és re-*

ménységben fogant lelkesültséggel ezen a helyen tették magukévá Petőfi Sándor nemzetmegújító költői-erkölcsi programját, melynél jobbat mi, mai magyarok aligha tűzhetünk magunk elé: A magyar név megint szép lesz, méltó régi, nagy híréhez. A nemzet szétszakítottságának és megosztottságának, az értékek anarchiájának és magyarságtudatunk zavarodottságának inséges idején tegyünk közös erővel hitet összefogásunk és erkölcsi megújulásunk ügye mellett. Tűzzük magunk elé célul az anyaországiakat és a határokon túliakat egyként magába foglaló magyar ökuménia megteremtését, s azt, hogy a kétezredik esztendő előtt újból egységbe gyűjtsük a nemzetet. Vértanúink emléke és megelevenedő példája vonjon a remény cselekvő közösségébe bennünket, hogy Petőfi Sándor két ország ölelkezése felett érzett örömevel újból elmondhassuk: együtt vagyunk, és együtt maradunk!”

Hegedűs Loránt dunamelléki református püspök előbb a 90. zsoltárból idézett: „Ezer esztendő annyi előtted, mint a tegnapi nap, és mint egy őrzárásnyi idő éjjel” — majd így folytatta: „Isten látja, ő ítéli meg és emeli fel az életnek magaslatára ezeregyszáz éves múltunkat. A lelkiismeret elaltatásának, eldurvulásának és halálos elhallgattatásának korában döntő jelentőségű, hogy lelkiismeretünk felemelje szavát, és hirdesse történelmi hatóerővel Deák Ferenc szavát mai aktualitással: Hazudni pedig nem szabad! Minden ideológiai, hatalmi érdekből eredő és destruktív félremagyarázás ellenére lelkiismeretünk elemi erővel támadjon fel, mint a zúgó fürgeteg, hogy meghirdesse: abortálni többé nem szabad, mert elfogyunk és elpusztulunk védtelenül. Isten ígéje a semmiből világot teremt, a haldokló népet is megőrzi és új életre kelti, a megsemmisülésből is feltámasztja.”

Harmati Béla evangélikus püspök arról a bibliai, jézusi, apostoli tradícióról beszélt, amely „évszázadokon keresztül útmutatást adott népünknek. Ezt az élő tradíciót jelenítették meg szentéletű királyaink, ezt képviselték ezer éven keresztül legjobb iskoláink. Ebben a tradícióban együtt voltunk és vagyunk Európával. Mert nem most indulunk Európa felé, mindig is Európa voltunk, és amíg ebben a bibliai hagyományban maradunk, Európa is maradunk. Nem kell tehát új hagyomány. Az elmúlt évtizedekben kelet felé új ideológiák irányába tájékozódunk — hivatalosan —, most meg néhány éve a tengerentúli nyugat lett a divat. Kölcseyt idézve: Ha elszakadunk saját múltunktól, létünket veszélyeztetjük. Ez a tradíció spirituális erő, lelki gazdagság, sorcsapások között is reménység lehet általa a mienk. Mert nem igaz, hogy

eladó az egész világ. Nem kötelező mindenkinek a vulgármaterialista szenvedélyben az aranyborjú körül táncot lejteni! Igazi bibliai és nemzeti hagyományaink nélkül nemzetidegen lesz a gazdaság, emberidegen lesz az oktatás és az adminisztráció. Európa és a világ nem tradíció nélküli, hagyománytalan, egysütetű internacionalizmust vár tőlünk, hanem az adni és teremteni, a kapni és átvenni tudó nemzeti spirituális egységet, kulturális értékeket, egymást gazdagító közösséget. Ezen a helyen illő a szó: Talpra magyar! Veszélyben a haza, veszélyben a hagyomány!”

Pátkai Róbert angliai evangélikus püspök a Himnusz sorainak teológiai elemzésével mutatott rá: „1823 januárjában a nemzeti sors és istenhit összekapcsolása ihlette Kölcseyt a Himnusz megírására. E nemzeti imádságunk égette bele a magyar szívbe azt a hitet, hogy Istentől jön a balsors, de ő hozza ránk a víg esztendőt is. A Himnusz vallomás és hitvallás, beleillik az egyház mondanivalójába, amely összekapcsolja az istenhitet a nemzeti sors vállalásával. Népünknek, mely tartásában megrokkant, erkölcsiségében gyenge, vallásosságában formális, az egyház azzal tesz jó szolgálatot, ha maradandó értékekre figyelmeztet. Hiszen ezer éven át az egyház ápolta népünkben a hitet, tanintézeteiben tudást, kultúrát nyújtott, erkölcsiséget ápolt. Újkori történelmünkben a magyarság megmaradásának eszköze lett az egyház, itt a hazában is, határainkon túl és a világ-szórványban.”

Erdő János erdélyi unitárius püspök mintegy zárószóként ezt mondta: „Nemzeti közösségünk felemelkedését és újjászületését csak bennső erények, dinamikus hit és cselekvő szeretet segíti elő. A hit nem jelenti a világtól való elfordulást, hanem az embertársért és a nemzetért vállalt felelős szolgálatot. A jelen próbája: tudunk-e eléggé hinni az igazságban, jóságban, szépségben, tudunk-e hinni abban, hogy nekünk sajátos hivatásunk van itt a Kárpátok térségében. Legmélyebb vallásos meggyőződésünk a szeretetben fejeződik ki, mely kozmikus erő, amellyel képes az ember jövőt építeni. Valljuk itt és most, hogy mi egy szabad emberhez és szabad néphez méltó életet kívánunk élni, mert ehhez Isten adta a jogunkat. Legyen a hit és a szeretet inspirációja szívünknek, lelkünknek, értelmünknek, hogy tudjuk vállalni minden időben a magyarságunk, és tudjunk teljes odaadással küzdeni népünk felemelkedéséért és boldogabb jövőjéért. A súlypont a jövőn van. A múlt csak példa legyen most. És égve honért, bátran nézzen előre szemünk. Légy hű és bízzál jövődben nemzetem!”

Összeállította: **Molnár-Veress Pál**

A honfoglalás ezerszázadik, a magyar közoktatás állami létünket megelőző kezdetének ezredik, valamint az ötvenhatos forradalom és szabadságharc negyvenedik évfordulója jegyében zajló 1996-os esztendő magyar kulturális rendezvényeit, ezek politikai, társadalmi, vallási, erkölcsi üzenetét egyelőre lehetetlen összefoglalni egyrészt örvendetes gazdagságuk miatt, másrészt amiatt, hogy jelentős részük még hátra van. Hogy csak a kiemelkedő fontosságú egyházi rendezvényeket említsük, hátra van még a Magyar Reformátusok III. Világtalálkozója a maga változatos, sok színhelyen zajló programjaival, s hátra van az ezeréves pannonhalmi apátság ünnepségsorozatának egyik csúcspontja: II. János Pál pápa látogatása. Mindezekről lapunkban átfogóan, rovatunkban személyesen igyekszünk tudósítani, bízva benne, hogy olvasóink más forrásokból is értesülnek róluk (mindenek előtt a Duna-tévéből), s hogy sokan lesznek közöttük, akik e rendezvények egyikén-másikán személyesen is részt vehetnek.

A magyarországi református egyház lelki-erkölcsi megújulása —hogy ne mondjuk: megtisztulása — folyamatának kihagyhatatlan mozzanata az őszinte szembenézés a közelmúlttal, a pártállami időkkel, a negyvenes évek végétől a nyolcvanas évek végéig tartó négy évtized sokszor szükséges, nemegyszer azonban fölösleges megaluvásaival. Tudományos igényességgel és tárgyilagossággal, az igazság iránti elkötelezettséggel szolgálja ezt Bogárdi Szabó Istvánnak a debreceni Etnika Kiadó gondozásában az idén, 1996-ban megjelent könyve, az **Egyházvezetés és teológia a magyarországi református egyházban 1948 és 1989 között**, amelynek egyik fő érdeme az, hogy nem bűnbakkokat keres, hanem a kommunista hatalom és az egyház együttélésének, az egyház kényszerű együttműködésének mechanizmusait kutatja.

Mint már hírt adtunk róla, a Martin Luther halálának négyszázötvenedik évfordulója alkalmából meghirdetett nemzetközi emlékév eseményei főleg Németországban történtek és történnek. A templomi koncertek, a köztéri istentiszteletek, a Luther életében fontos szerepet játszott városokba vivő kulturális zarándoklatok felsorolása helyett hadd ragadjunk ki az emlékév hírei közül egy apró filológiai újságot: a magdeburgi Kultúrtörténeti Múzeumba sok évtized után visszakerültek Martin Luther egykor itt őrzött, a második világháború forгатagában eltűnt kéziratjai. Egy részüket, amely egy amerikai történeti intézetbe került, most szolgáltatják vissza. Más részüket, amelyet a korábbi Nyugat-Németországban őriztek, már régen visszaszolgáltatták, az átvevők azonban, a kommunista német állam kül- és belügyesei olyan gondosan elrejtették, hogy csak a véletlen következtében kerültek elő a közelmúltban a magdeburgi városi könyvtárban egy páncélszekrényből.

K E R E S Z T É N Y

Nem népszerű olvasmányokat foglal magában a **Humanizmus és reformáció** című, immár közel negyedszáz kötetből álló sorozat, hanem egyéni kutatások eredményeit felmutató igényes tudományos műveket. Ilyen a sorozat legutóbbi, a budapesti Balassi Kiadó gondozásában megjelent kötete is, Szakály Ferenc **Mezőváros és reformáció** című munkája, amely az 1500-as évek Magyarországnak politikailag és társadalmilag egyaránt igen tagolt, megosztott világába vezet, s keresi és a Debrecen, Kecskemét, Cegléd típusú hajdani mezővárosokban találja meg azokat a struktúrákat, amelyekben a reformáció eszméi a leg hamarabb és a legtartósabban gyökeret vertek.

Legalább két jelentős alkotással gazdagította a magyar zene- és képzőművészetet a pannonhalmi bencés apátság milleniumi ünnepségeinek alkalma. Az egyik Orbán György zeneszerző **Pannonhalmi mise** című műve, amelyet ez év március 21-ikén mutatott be az apátsági bazilikában a budapesti Weiner Leo Szimfonikus zenekar és egy, külön erre az alkalomra összehívott kórus, Déri András karnagy vezérletével. A másik Rieger Tibor szobrász monumentális négyszárnyú bronzkapuja, amelyet tizenhat remek dombormű díszít az ó- és újszövetségből, a bencés rend és a pannonhalmi monostor történetéből vett jelenetekkel. A kaput az említett zenemű ősbemutatóját megelőző napon szentelte fel Várszegi Asztrik főapát.

Százötven évvel ezelőtt, 1846-ban indult meg az a kivándorlási hullám, amelynek évtizedei alatt több mint egymillió svéd „tántorgott ki Amerikába”. Kevesen tudják, hogy a kivándorlók első csoportja nem a nagy éhínség elől menekült, hanem vallási okból hagyta el szülőhazáját: az upplandi Biskopskulla tanyavilágában született és élt szektaalapító Erik Janssont követve indult az Újvilágba a „földi paradicsom” megvalósításának jel-szavával és fanatikus hitével. Illinois államban, Chicago viszonylagos közelségében létesített telepüknek a Bishop Hill nevet adták — a Biskopskulla helynév angol megfelelőjét. Kezdet jólétüket a hamarosan bekövetkező gazdasági válság mosta el, prófétájukkal golyó végzett egy családi dráma végkifejleteként, zavaros képzelmekekre épülő vallásuk elenyészett, de közösségük fennmaradt, s ha svéd anyanyelvüket utódaik elfelejtették is, svéd származásuk tudatát napjainkig rendületlenül őrzik.

Furcsa következtetésre jut Willy Kyrklund neves svéd író egy, a göteborgi egyetem filozófiai intézetében tartott előadásában, amelynek szövegét a legnagyobb példány-

M Ű V E L Ő D É S

számú svéd reggeli lap, a **Dagens Nyheter** május 30-iki száma közölte mint önálló cikket. Kyrklund, abból kiindulva, hogy korunk etnikai és vallási ellentétei a világ nemegy részén véres merényletekhez, háborúkhöz, népirtáshoz vezettek, oda lyukad ki, hogy a filozófiai értelemben vett **gonosz** két alapvető fogalomhoz: a **haza** és **Isten** fogalmához kötődik, sőt azokból ered, az erkölcsi nevelésnek tehát arra kellene irányulnia, hogy ezektől a fogalmaktól és tiszteletüktől „megszabadítsa” az ifjúságot. Willy Kyrklund felfedezi a marxista spanyolviaszt: a proletár (vagy kozmopolita, tulajdonképpen mindegy) internacionalizmuson és ateizmuson alapuló ún. szocialista erkölcsöt, amelynek egyszer már sikeresen szerzett érvényt egy másik Willy, Josif Dzsugasvilli, oda juttatva erkölcsileg egy földrésznyi birodalom népességét, ahova jutott. De túl a keserű tréfán, Willy Kyrklund tétele azért alapvetően hamis és félrevezető, mert a **haza** fogalmát a szélsőséges nacionalizmussal, **Isten** fogalmát a vallási fundamentalizmussal és fanatizmussal azonosítja, s úgy tesz, mintha semmit sem tudna a nemes patriotizmusról, a toleranciát és krisztusi szeretetet hirdető igazi kereszténységről. Szerencsére Kyrklund szépirodalmi műveiből egészen más világkép bontakozik ki, mint aggkori filozófiai botorkálásaiból — s az előbbiek azok, amelyek fennmaradnak.

Miután 1990-ben leégett a stockholmi Katarina templom, egy rockegyüttes felajánlotta, hogy bemutatja Andrew Lloyd Webbers rockoperáját, a **Jesus Christ Superstar**-t, a templom újjáépítése javára. Az előadásnak a svéd egyház saltsjöbadeni temploma adott otthont. A kezdeményezésből hagyomány lett: azóta minden évben újra és újra előadják a mondott zeneművet valamelyik stockholmi templomban, az idén először az újjáépült, a királyi pár jelenlétében felszentelt Katarina templom oltárának előterében. Az új előadás bemutatója augusztus 7-én lesz.

Bármilyen tartózkodóak vagyunk a bibliai tárgyú, a szent történeteket felhígító és rendszerint profanizáló modern alkotásokkal szemben, a **Jesus Christ Superstar**-ról meg kell jegyeznünk, hogy a nyolcvanas években Kelt-Európába bejutott — értsd: becsempészett — lemezeinek és kazettáinak óriási szerepük volt az iskolákban erőszakosan ateistának nevelt ifjúság „evangelizálásában”, pontosabban abban, hogy egyáltalán megtudott valamit Jézus életéről és tanításairól, tanításait hitelesítő vértanúságáról, és talán érdeklődni kezdett iránta. Ugyanilyen

szerepet játszott magyar és nemzeti vonatkozásban Szörényi Levente és Bródy János rockoperája, az **István a király**.

Raoul Wallenberg nem az egyetlen svéd volt, aki megjárta a szovjet rendszer pokolbugyrait és eltűnt bennük. Még nem tudjuk pontosan, hányan és kik voltak, de közéjük tartozott Anders Nyman észtországi svéd néptanító is, akit 1941-ben tartóztattak le és deportáltak a Baltikumba bevonuló szovjet csapatok, hogy két év múlva nyomorultul elpusztuljon egy kényszermunkatáborban. Nyman felesége, Ragnhild, Finnországon át Svédországba jött három gyermekükkel, akik közül Björn 1993-ban visszalátogatott Tallinba, s a katonai levéltár nyilvánossá vált iratai között megtalálta az apja letartóztatására vonatkozó parancsot. Ebből és más hasonló iratokból indul ki Brita Högnäs-Sahlgren író, mellesleg Ragnhild Nyman unokahúga, a svéd néptanító tragédiáját feldolgozva **Nyman 300** című dokumentumregényben, amely az idén jelent meg a finnországi svéd Sahlgren Flag gondozásában, s amelynek egyik igen érdekes fejezete betekintést nyújt az észtországi svédnek az 1200-as évekig visszanyúló történetébe.

EKE-emléktábla a kolozsvári központi plébánia udvarán, a *Keresztény Szó* szerkesztőségének falán.

Hatvanöt éves korában Budapesten — ahol gyógykezelésen tartózkodott — elhunyt Ábrahám János (1931—1996) erdélyi magyar író, több tudományos ismeretterjesztő könyv, novelláskötet, számos filmtörténeti és filmesztétikai tanulmány, valamint egy jelentős regény szerzője. Az aranyosrákosi születésű Ábrahám János egyike volt azon kevés cigány származású értelmiséginek, aki közismert kulturális személyiséggé válása után sem rejtegette vagy éppen tagadta meg cigány voltát, sőt — magyar íróként — az erdélyi cigány sors szépirodalmi megjelenítésének feladatát tűzte ki maga elé. E vállalatát teljesítő háromkötetes regényből eddig egy kötet látott napvilágot **Picula** címmel; hosszabb részlet olvasható belőle a stockholmi székhelyű Erdélyi Könyvegylet nemrég megjelent hatodik kötetében is (**Győzni humorral**), amelybe éppen meleg humora, a cigány önszemlélet finom ironiája miatt válogatták be a szerkesztők.

Cigány nyelvű biblia jelent meg 1996 elején Magyarországon, Choli Daróczi József kétnyelvű magyar és cigány költő tolmácsolásában. Egyelőre nem a teljes Szentírás, csupán az Újszövetség négy evangéliuma, de tekintettel a munka igényességére és részben úttörő jellegére, ez is igen jelentős teljesítmény a munkáját folytatni szándékozó műfordító részéről. Egyébként a cigány nyelvű biblia ügyével nemcsak egyéni vállalkozásként, hanem intézményesen is foglalkoznak Magyarországon: a zsámbéki Katolikus Tanítóképző Főiskola romológiai tanszéke kapta és vállalta a feladatot, hogy összehangolja egy teljes cigány Szentírás előállításának a Magyar Bibliatársulat és Romániai Felekezeti Biblitársulat segítségével folyó munkálatait. (Az utóbbiban képviseltetik magukat a romániai magyar egyházak is.)

Az állami bibliabizottság, a **Bibelkommissionen** szervezésében készül, illetve részben el is készült új svéd bibliafordításról már hírt adtunk lapunkban. Most arról számolunk be, hogy a munkát szellemével elégedetlen, azt túlságosan kritikainak, historizálónak, a szent szöveget jegyzetekkel és magyarázatokkal túlterheltnek tekintő svéd keresztény mozgalmak tizenkét évi munka eredményeként **Svenska folkbibeln** (Svéd népbiblia) címmel megjelentették saját bibliafordításukat, amelyből az első tízezres példányszámú kiadás ez idő szerint már el is fogyott. Ez az első olyan svéd bibliafordítás, a Wasa Gustav-féle 1541-es, a XII. Károly-féle 1703-as, III. Gusztáv által 1773-ban kezdeményezett, de csak 1917-ben elkészült tolmácsolás, valamint a jelenleg készül, és részben már megjelent új svéd biblia óta, amely nem a svéd evangélikus egyház, hanem a Svédországban működő szabadegyházak szervezésében készült.

A rejtettet, titkosat jelentő görög **apokrüphón** szóból származik az **apokrif iratok** elnevezés, amellyel a bibliába dogmatikai és más okokból fel nem vett, a bibliai könyvekhez hasonló tárgyú evangéliumokat, apostoli leveleket, jövendöléseket szokás illetni. Ezeknek nemrég még a pusztaság létét is kellemetlennek érezték a keresztény egyházak, híveiknek tiltották az olvasásukat, modern nyelvekre való fordításukat és kiadásukat nemhogy nem mozdították elő, egyenesen akadályozták — szóval éppolyan hisztérikusan viszonyultak hozzájuk, mint újabb időkben a Holt-tengeri tekercsekhez. Nos, ennek nagyrészt vége, úgy látszik Magyarországon is. A budapesti Telosz Kiadó az idén jelentette meg az **Apokrif iratok** című sorozatának első darabját, amely az ún. apokrif apostoli aktákat, az apostolok tetteiről szóló, a kereszténység első századaiból való elbeszéléseket tartalmazza hiteles és szép magyar fordításban. Az **apostolok csodálatos cselekedetei**

című kötetet a történelmi egyházak nem hallgatták agyon, mint akárcsak egy-két évtizede tették volna, hanem üdvözölték és különféle rendezvényeken mutatták be (elsőként a Károli Gáspár Református Egyetem hittudományi tanszékén), meghatározva az apokrif iratok helyét a biblián kívüli vallásos irodalomban, s felismerve és felismertetve azt, amit a sorozat szerkesztője, Adamik Tamás így fogalmaz meg egy interjúban: „Az apokrif iratok a szubjektív vallásosságnak igen fontos forrásai. Gyönyörű imáikkal, szép szentbeszédekkel a vallásos ember épülésére szolgálnak ma is.”

Már-már egyházszakadás jelleget és méretet öltő konfliktushoz vezetett az egyetemes ortodox egyházon belül az észti ortodox egyház „ügye”: az, hogy az észtiországi pravoszlávok a moszkvai vagy a konstantinápolyi pátriárka fennhatósága alá tartozzanak-e. II. Alekszij moszkvai pátriárka, akinek KGB-ügynök múltját nemrég a svéd lapok is megszégyenítették, természetesen ragaszkodik ahhoz a helyzethez, amelyet még Sztálin teremtett, amikor a Baltikum elfoglalása és annektálása után a moszkvai patriarkátus alá rendelte az addig független Észtiországban Konstantinápoly alá tartozó ortodox híveket. Ehhez az újra független Észtiországban is ragaszkodik az orosz állampolgárságú, orosz nemzetiségű, a birodalmi eszméket melengető oroszországi politikusokkal rokon-szenvező ortodoxok nagy része. Ugyanakkor az 1947-ben Stockholmban alapított emigráns észti ortodox egyház hívei és otthoni barátaik, valamint — érthetően — az észti nemzetiségű pravoszlávok Konstantinápoly fennhatósága alá kívánnak, amit J. Bartolomiosz pátriárka határozottan pártfogol és a normális kánonjogi helyzet visszaállításának tekint. Meglehetősen világos azonban, hogy mindez nem kánonjogi, hanem politikai kérdés, akárcsak az előszeretettel protestáns-katolikus konfliktusnak nevezett, valójában angol-ír szembenállás.

Felmérhetetlenül fontos munkára vállalkozott a magyarországi Ars Longa alapítvány, amikor elhatározta, hogy számítógépes adatbázisba gyűjti az erdélyi magyar történelmi egyházak épületeinek és egyéb tulajdonainak, kegytárgyainak, anyakönyveinek, valamint élő gyülekezeteinek adatait. A budapesti református teológiai akadémia tanárai és hallgatói által 1992-ben létrehozott alapítvány munkatársai a protestáns egyházak adatainak begyűjtését — kérdőíves módszerrel — már elvégezték, most a katolikus egyház „feltérképezése” van soron, amihez megkapták Tempfli József nagyváradi püspök és Jakobinyi György gyulafehérvári érsek erkölcsi, valamint a Henry Ford alapítvány és a Páneurópai Unió anyagi támogatását.

40 ÉVE

Az 1956-os forradalom 40-ik évfordulójának évében Svédországban élő „ötvénhatosok” osztják meg személyes élményeiket olvasóinkkal.

KEZDŐKÉNT SKANDINÁVIÁBAN

Be kell vallanom, hogy soha az életben nem készültem Skandináviába. Az ottani — számomra furcsa — ország- és városnevek már gyerekkoromban izgattak, s az iskolai térkép segítségével igen korán megismerkedtem velük. De hogy valaha meg is látogathatom őket, arra még álmomban sem gondoltam.

1956 nyarán jött az első „előjelzés”. Pécsen voltam segédlelkész, és az egyik istentisztelet után egyetemi lektor barátom azt kérdezte tőlem, hogy akarok-e svédül tanulni. A kérdés váratlanul ért, s meg is örvendeztetett, mert valami új tanulásának még a gondolatára is végigborsódzott a hátam — a gyönyörűségtől. Igenlő válaszomra rögtön kezembe nyomott egy svéd nyelvkönyvet, mondván, hogy „kiszúrte”, mert akkortájt nemigen tolakodtak a pécsi egyetemen a svédet tanulni akarók.

Nagy változásoknak kellett történnie, hogy újabb „előjelzést” kapjak. November 24-én Máriaújfalunál, Szentgotthárd közelében átléptem — illegálisan — a magyar-osztrák határt, mint akkoriban néhány százezer honfitársam is. Heiligenkreuz, Steyer, Enns (ott menekülttábor), Bécs voltak ausztriai „turném” egyes állomásai. Egy purkersdorfi éjszakázás után kaptam a hírt, hogy a kismartoni (Eisenstadt) menekülttáborból ezer magyart visznek Skandináviába, s hogy a dán katonai kísérek kérésének eleget téve nem akarom-e lelkészként elkísérni a „szállítmányt”? Gyorsan eszembe jutottak nem egészen kiterjedt, friss svéd nyelvismereteim (azóta tudom, hogy azok nem egész Skandináviában használhatók), és igent mondtam. A táborban kaotikus állapotok uralkodtak, sokkal több menekült jött, mint amennyit tovább tudtak küldeni. Síró és reménykedő

emberek licitálták túl egymást. Hiszen valahogy le kellett vezetni a hazavesztéssel előállt létbizonytalanság bénító és fojtó érzését.

Estefelé értem a táborba, s a regisztrálásra, takaró- és ételkiosztásra, no meg orvosi vizsgálatra várók végtelen sorai között tájékozódni próbáltam. Bár zsenge német nyelvtudással önállóan tudtam kérdezősködni, mégis öreg este lett, mire megtudtam, hogy a dán őrnagynál kell jelentkeznem, aki a szerelvény parancsnoka. További egy óra múlva meg is találtam, és igen udvariasan jelentettem neki utazási szándékomat. S bár tudta, hogy az ő felettes szervének feltétele volt egy evangélikus lelkész jelenléte a vonaton, különösebb érdeklődés nélkül vont a vállát, és olyasmit morgott, hogy hát akkor szálljak föl.

Lelkesítő ugyan nem volt ez a „szolgálatba állítás”, inkább idegesítő. Hiszen az osztrák csendőr már a határátlépésnél elvette (jogtalanul, mint később megtudtam) a magyar katonakönyvemet, mint egyetlen hivatalos iratomat, a dánok viszont engem semmiféle listára fel nem vettek. Izgultam is, hogyan fogok két-három országhatáron át közlekedni minden „dokumentum” nélkül. Mint kiderült, alaptalanul, hiszen akkortájt még nagy ázsioja volt a „kommunizmus áldozatainak”, ahogy bennünket a nyugatiak nevezni szerettek. A német és a dán határon nem határ- és vámőrök szálltak föl vonatunkra, hanem nagyon kedves bajor, frank, alsószász keresztények, hogy étellel-itallal kedveskedjenek nekünk. Éjfélkor elindult az 1000+1 magyar vonata, hogy harmadnap megérkezzék a dán Lolland szigeten levő Maribo városkában elhelyezett szűrőtáborba. A fogadtatás amolyan északi-visszafogott-korrekt volt, az időjárás — mint később megtudtuk: ott normális — ködös, szürke, sivár, kilátástalan.

Én azonban már a vonaton is komolyan vettem a „megbízatásomat”: kocsiról-kocsira, fülkéről-fülkére járva mindenkihez odamentem és bemutatkoztam. Mégpedig így: „G.I. evangélikus lelkész vagyok. Szeretném tudni, van-e itt maguk között evangélikus, református vagy más protestáns vallású? Szívesen felírnám a nevüket, hogy majd Dániában tarthassuk egy-

mással a kapcsolatot.”

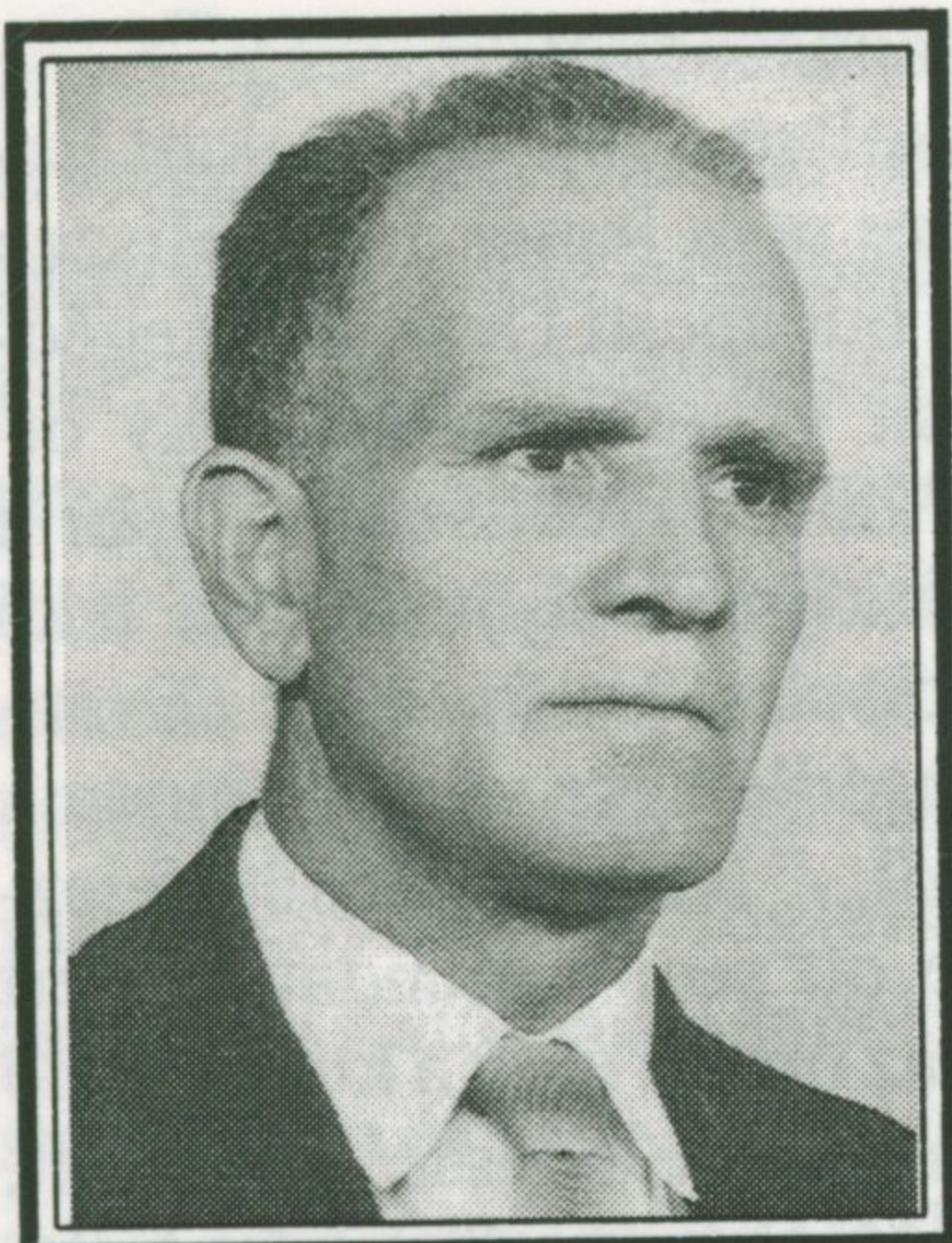
Látni kellett volna az arcokat! Engem persze nem leptek meg. Hiszen 1954-ben budapesti Deák-téri segédlelkészként végiglátogattam egy ötven éves kartotékrendszer alapján a Majakovszkij (Király) utcában lakó evangélikusokat. Ott is ezzel: „Evangélikus segédlelkész vagyok innen a Deák térről...” Nem mindenütt fejezhettem be ott sem a mondatot, mert bevágták az orrom előtt a kukucskáló ablakot. Az már haladásszámba ment, ha ezzel-azzal szabadkozta, hogy most éppen nem alkalmas, jöjjenek máskor. Az meg egyenesen izgalmas volt, ha esetleges tévovázás után beinvitáltak: „Tessék befáradni gyorsan!” — hogy szinte félősen betehessék mögöttem az ajtót.

Ezzel a tág skálával most ott a vonaton is találkoztam. De ott nem lehetett orrom előtt bevágni az ajtót, se behúzni mögöttem, miután betuszkoltak: az arcok, felhúzódó szemöldökök, félrehúzott szájak, barátságos kezelések, sőt vállveregetések juttatták kifejezésre a váratlan találkozás reakcióját. No meg a mondatok, leginkább kérdőjelesen. „Hogy tudja magát igazolni?” „Ki bízta meg ezzel?” „A BM-nek küldi a listát?” Ritkán, de határozottan ez is elhangzott: „Nem vagyok vallásos, nem érdekel.” Vagy: „No hát levizsgáztatom: ismeri ezt és ezt a tiszteletet? Tudja-e, ki volt a konfirmálóm, ismeri-e?” Legtöbbször ebben is maradtunk, és nem zavartuk többé egymást.

Hogyan viselkedtem? Kezdő voltom ellenére sejtettem, hogy a robogó vonat most nem harctér, ahol vitázni, visszavágni, védekezni, magyaráz(kod)ni kell. Én — később ezt mind újra meg újra tanulnom kellett — segítségemet ajánlom föl, amely magában foglalja a lelkészi szolgáltatást is. Aki igényli, az számolhat velem, aki nem, bármikor nagy ívben kikerülhet. Emlékezetem szerint kétszáz név került a listámra. Az első között Pálházi József mérnök, feleségével, Terussal, lányaival, Judittal és Katival, valamint Terus szüleivel. Józsi kőbányai presbiter volt, és az ottani evangélikus gyülekezet volt egész családja lelki otthona.

(Folytatjuk)

Gémes István

Tóth Imre József
(1913 - 1996)

1996. június 27-én, a délsvédországi Sölvesborg Nikolai-templomából kísértük utolsó útjára a 84. évében elhunyt Tóth Imre József volt református lelkész, nyugalmazott tanárt. Ravatalánál egykori teológustársa, a ma 86 éves Békassy Zoltán volt zombori nyugalmazott esperes is szólt, felelevenítve közös egyetemi éveik emlékét.

A Kisújszállásról származó, az Érmelléken letelepedett közcépbirtokos Tóth Imre és a szilágysági eredetű Bagossy Fodor Ilona gyermeke, Tóth Imre József 1913. január 26-án szüle-

tett Érszentkirályon. Ott kezdte elemi iskoláit is, majd Zilahra került, s a Wesselényi Református Gimnáziumban 1931-ben érettségi vizsgát tett. Még ugyanabban az évben beiratkozott a Kolozsvári Református Teológiai Intézet hallgatóinak sorába, majd 1935-ben jeles érdemfokozattal lelkész-képesítést nyert, további egy év után vallásstanári oklevelet is szerzett. Határtalan aktivitására mi sem jellemzőbb, hogy eközben festéssel és szobrászattal próbálkozott; több sportágban, így a marathoni futásban, kardvívásban és ökölvívásban versenyzett, ez utóbbi kettőben bajnoki címet is nyert; ugyanakkor angliai, illetve a párizsi Sorbonne egyetemre szóló ösztöndíjakra pályázott, melyeket bár elnyert, de kijutását politikai és családi okok már megakadályozták.

Lelkeszi pályáját 1936-ban a moldvai, bukovinai és beszarábiai szórványban missziói munkával kezdte, melynek során bejárta e tájegységeket és feltérképezte a vidék magyarajkú lakosságát. A kolozsvári Folklórintézet megbízásából népdalokat és táncokat jegyzett le. Tevékenységét a hatóságok gyanakvással fogadták, s kémkedés hamis vádjával letartóztatták, majd félholtra verve a bákói rendőrség cellájába zárták, ahol fogoly cigányok kel-

tették életre. Miután bizonyítékok híján elengedték, Havasalföldön folytatta küldetését, s a magyar református misszió lelkészeként Bukarestben és Galacon szolgált; közben arra is időt szakított, hogy Jászvásár (Iasi) egyetemén művészettörténetet hallgasson.

Észak-Erdély visszacsatolásakor Kolozsvárra került, ahol a Monostor-úti református templomban segédlelkész lett. Feleségül vette az egyházközség kántorát és elemi iskolájának tanítónőjét, Tamás Irmát, s ebből a házasságából született két gyermeke: Ildikó-Irma és Imre-István. Tevékenysége ekkor nem csak a lelkési szolgálatra korlátozódott; a Református Fiúgimnáziumban és a Marianum Katolikus Leánygimnáziumban vallást oktatott, közben cserkésztszti feladatokat, levonteképzést is vállalt, s hamarosan kinevezték az erdélyi levontehadtest lelkészének. Részben apja, de főként saját érdemeinek elismeréséül Horthy Miklós kormányzótól vitézi rangot kapott. Korábbi képesítéseihez 1942-ben tanítói oklevelet is szerzett.

A második világháborút követő években egy ideig még vallásstanárként, s a Kolozsvár-Hidelvei Egyházközség segédlelkészeként dolgozott. Szívügyének tekintette a kolozsvári magyar színjátszás támoga-

tását, s ennek érdekében találkozókat, szeretetvendégségek egész sorát szervezte. Alapító tagja volt a kolozsvári tanügyi táncsoportnak, tagja volt a tanügyi énekkarnak és a Farkas-utcai református templom énekkarának. A felekezeti iskolák államosításakor vallásstanári állását elveszítette, de történelmet, természetrajzot, testnevelést és matematikát még taníthatt. Lelkeszi hivatásának is élt, amennyiben szabad vasárnapjain — fizetség nélkül — a Mezőség pásztor nélkül maradt szórványgyülekezeteiben szolgált. Bizonyára ez is közrejátszott abban, hogy 1958-ban — mint osztályellenséget és földbirtokos ivadékot — menesztették a tanügyből. Valamivel később törölték a végzést, de már csak testnevelő tanári állását kapta vissza. Minekutána 1952-ben első házassága zátonyra futott, 1958-ban újranősült; ezúttal Dubsky Klára tanárnőt vette feleségül. 1972-ben tanárként nyugdíjazták; 1993-ban lányához, Svédországba költözött.

Mélyen vallásos, nagytudású, életvidám, végtelenül jó humorral megáldott, megértést és szeretetet sugárzó emberként ismerte mindenki. Élete ajándék volt. Köszönjük Istennek, hogy a miénk lehetett.

Tóth Ildikó-Irma

A tizedik gyülekezet: HALMSTAD

Halmstadban és környékén becslések szerint mintegy 2 500 magyar él. Többségük római katolikus vallású, így természetes, hogy a magyar katolikus misszió lelkésze hosszú idő óta rendszeresen tartott szentmiséket a városban. Az ott élő magyarok mintegy harmadrésze a protestáns felekezetek valamelyikéhez tartozó. Amint arról már hírt adtunk, Halmstadban a múlt év novemberében került sor első alkalommal magyar protestáns istentiszteletre, melyhez egyszerre hét keresztlő adta a keretet. Ezt követte a karácsonyi ünnepély, majd idén előbb a márciusi, majd a májusi úrvacsorás istentisztelet, melyen 86 felnőtt és közel 20 kiskorú hallgatta Isten ígését. Az istentisztelet után az Andersberg-templom társalgójában meghitt beszélgetés, zsoltáreklés gazdagította az együttléteket. Ekkor született meg a döntés is, hogy a halmstadiak gyülekezetet kívánnak alakítani. A leendő presbitériumba öt személyt

jelöltek, s jelölésüket az ottlevők elfogadták. Május végén összeült a presbitérium, megbeszélte a teendőket, s megnevezte tisztségviselőit: a gyülekezet felügyelői tisztét Bodoni Dénes Jánosra, a gondnoki tisztet id. Bagoly Gyulára, a pénztárosi teendőket id. Bíró Jánosra, az ellenőri feladatkört Huszák Tamásra, a szeretetszolgálati munkakört pedig Gajnok Rozáliára bízta. A megválasztott tisztségviselők ünnepélyes beiktatására az első őszi istentiszteleten kerül majd sor. Addig is Isten áldását kérjük a Svédországi Magyar Protestáns Gyülekezetek Közösségének legújabb, sorrendben immár tizedik gyülekezetére, annak minden tagjára, a gyülekezet tisztségviselőire. Isten adjon erőt, kitartást és jókedvet, hogy életükkel és szolgálatukkal Isten dicsőségére, s embertársaik, felebarátaik javára legyenek.

Bodoni Dénes János

MAGYAR IGE ÉSZAKON

AUGUSZTUS

			PROTESTÁNS ISTENTISZTELET		RÓMAI KATOLIKUS SZENTMISE
3. szb					
4. vas					
10. szb					
11. vas					
17. szb	18.00	SÖLVESBORG		Nicolai-kka. Esküvő	15.00 HELSINGBORG
18. vas	17.00	STOCKHOLM			
24. szb	11.00	LUNGBY			
	16.00	HALMSTAD			
25. vas	14.00	HELSINGBORG			
	17.00	MALMÖ			
31. szb					13.00 VETLANDA
					16.00 JÖNKÖPING
	18.00	TÅNGAGÄRDE		Esküvő	18.00 TÅNGAGÄRDE Esküvő

STOCKHOLM - KILÁTÓ: Aug. 28-án, szerdán 15.00 órától.
Felvilágosítás: Boros Emesénél a 08 - 187 874-es telefonon.

SZEPTEMBER

			PROTESTÁNS ISTENTISZTELET		RÓMAI KATOLIKUS SZENTMISE
1. vas	15.00	OSLO	úrv.		16.30 GÖTEBORG Keresztelő
7. szb	11.00	KATRINEHLM	úrv.		15.00 VASTERÁS
	15.00	ESKILSTUNA		Fors-kka. Esküvő	18.00 UPPSALA
8. vas	11.00	VÄSTERÅS	úrv.		12.30 STOCKHOLM
	17.00	STOCKHOLM	úrv.		16.00 SÖDERTÄLJE
14. szb	14.00	JÖNKÖPING	úrv.		11.30 LUND
	17.00	LJUNGBY	úrv.		15.30 MALMÖ
15. vas	11.00	TÅNGAGÄRDE	úrv.		
	17.00	GÖTEBORG	úrv.		17.00 HELSINGBORG
21. szb	11.00	HALMSTAD	úrv.		13.00 VETLANDA
	16.00	HELSINGBORG	úrv.		16.00 VÄXJÖ
					18.00 LJUNGBY
22. vas	14.00	MALMÖ	úrv.		11.00 OLOFSTRÖM
	18.00	SÖLVESBORG	úrv.		15.00 HALMSTAD
28. szb					
29. vas					

STOCKHOLM - KILÁTÓ: Szept. 11-én és 25-én, szerdán 15.00 órától.
Felvilágosítás: Boros Emesénél a 08 - 187 874-es telefonon.

új Kéve

ISSN 1400-8998

A Svédországi Magyar Protestáns Gyülekezetek lapja.
Az Északon élő magyarok ökumenikus fóruma.

Megjelenik kéthavonta (évi 6 szám).

IV. évfolyam 3. szám, 1996. június

Felelős kiadó:
Veress Zoltán

Szerkesztők:
Molnár-Veress Pál
Szentkirályi Csaga, Sántha Ferenc,
Layout:
Molnár-Veress Mária Magdaléna

Szerkesztőség:
Vintrosagatan 17/1,
S-124 73 Bandhagen (Stockholm)
Telefon: 08 - 86 36 39
Telefax: 08 - 86 36 39

Nyomda: Ekonomi-Print AB
Dalagatan 31. 113 23 Stockholm
Telefon: 08 - 33 29 90
Telefax: 08 - 33 47 62
Felelős vezető: Alexander Jenssen

Példányszám: 2000

Gyülekezeti tagjaink a lapot
térítésmentesen kapják.

Adományt a lapkiadás céljára köszönettel fogadunk
a következő számlára:
Ungerska Protestantiska Samfundet
Postgiro 602047-3

nyk Kärve

ISSN 1400-8998

Ungerska Protestantiska Samfundets tidning.
Ungrarnas ökumeniska forum i Norden.

Utkommer varannan månad (6 nr/år).

Årgång IV. Nr. 3. Juni 1996.

Ansvarig utgivare:
Zoltán Veress

Redaktörer:
Pál Molnár-Veress
Csaga Szentkirályi, Ferenc Sántha,
Layout:
Mária-Magdaléna Molnár-Veress

Redaktion:
Vintrosagatan 17/1
S-124 73 Bandhagen (Stockholm)
Telefon: 08 - 86 36 39
Telefax: 08 - 86 36 39

Tryckeri: Ekonomi-Print AB
Dalagatan 31. 113 23 Stockholm
Telefon: 08 - 33 29 90
Telefax: 08 - 33 47 62
Chef: Alexander Jenssen

Upplaga: 2000 ex

Församlingsmedlemmar får tidningen gratis.
Gåvor till utgivning emottages med
tacksamhet på följande postgironummer:
Ungerska Protestantiska Samfundet
Postgiro 602047-3

GLÓRIA

*Gloria in excelsis Deo,
hominum populorumque Creatori,
qui patriam dedit populis in orbem,
qui patriam dedit nobis quoque.*

*Gloria in excelsis Deo,
qui populos et etiam nos perduxit
ad cognitionem suam
et caritatem.*

*Gloria in excelsis Deo,
qui custodivit nos per saecula,
qui benedixit et semper castigavit
volens iustificationem nostram.*

*Gloria in excelsis Deo,
qui permittit nos dissecari,
qui permittit nos subiugari,
qui permittit nos exsurgere et superari.*

*Gloria victis,
quibus Dominus miracula facit,
quos volens Dominus extollit
et glorificat.*

*Gloria victis,
si vivere volunt, et si - licet indigni -
superna gratia vivere possunt,
et manus de excelsis porrectas accipiant.*

*Dicsőség a magasban Istennek
aki embert és népet teremtett
aki hazát adott a népeknek a földön
aki hazát adott nekünk is;*

*Dicsőség a magasban Istennek
aki a népeket, közöttük minket is,
az ő ismerete, az ő szeretete
felé vezetett;*

*Dicsőség a magasban Istennek
aki megőrzött századokon át
aki megáldott és aki folyton vert, vert
mert azt akarta, hogy megigazuljunk;*

*Dicsőség a magasban Istennek
aki hagyott szétdarabolni
aki hagyott igába hajtani
aki hagyott lázadni s leveretni;*

*Dicsőség a leggyőzöttnek
akivel az Úr csodát cslekszik
akit az Úr, ha úgy akarja
felemel, felmagasztal;*

*Dicsőség a leggyőzöttnek
ha élni akar, élni tud
érdemtelenül bár a kegyelemmel
és megfogja a magasból felé nyújtott kezét.*

Deák Csaba stockholmi zeneszerző kórusművet ír a fenti szöveggel — a latin nyelvűvel — a millicentenárium és az 56-os forradalom 40. évfordulója tiszteletére. A magyar szöveget a zeneszerző gondolatmenete alapján Veress Zoltán fogalmazta meg, a latin változatot P. Csóka Gáspár bencés, a pannonhalmi gimnázium tanára írta.

A kórusmű stockholmi bemutatójára várhatóan októberben kerül sor.

kis kéve fiataloknak

Tarisznya és vándorbot

Talán nem figyelt fel mindenki arra a kis közjátékra, amely a legutóbbi SOMIT-táboron zajlott le, s amely során több mint féltucatnyi végzős diákot búcsúztattak társaik, mindegyiküknek átadva egy kis batyuba kötött „útravalót”, s mellé faragott végű botot. Valószínűleg ez volt az első kísérlet a hagyományos magyar ballagási szokások egyikének svédországi felelevenítésére.

A ballagás diákéveink legünnepélyesebb s egyben legbensőségesebb mozzanata, melyre évtizedek távlatából is szívesen emlékezünk. A különböző népek körében más-más — az iskolavégzéshez kapcsolódó — szokás alakult ki, s mivel a svéd hagyományok nem sokban hasonlítanak az otthoniakhoz, talán érdemes ez utóbbiakról írni azok számára, akik már svéd kultúrán nőttek fel.

Vincze László linómetszete

Erdélyszerte sok helyütt szokássá vált, hogy a frissen érettségizett diákokat kellő ceremóniakíséretében indítják útjukra, s a jó tanácsokon túl — jelképesen — fel is tarisznyálják őket kenyérrel és sóval, ami mellé még egy kis „pénzmagot” is csúsztatnak, s végezetül vándorbotot adnak a kezükbe. A szokásosnál hosszabb ideig szóló csengő hangjára meg-

hatottan elballagó ifjak itt válnak felnőtté, ettől kezdve veszik emberszámba őket. A diákok érzékeny búcsút vesznek iskolájuktól, tanáraiktól, fiatalabb társaiktól, akik hamarosan a nyomukba lépnek, s tanuló társaiktól, akikkel talán csak hosszú évek múltán találkoznak ismét, vagy — ki tudja — tán már sohasem.

A Gaudeamus latin szavait ma már csak kevesen értik, de énekelni szinte mindenki tudja, aki elvégezte a gimnáziumot. Szokás ilyenkor még régi búcsúnótákat is énekelni, amelyekben a középkori vándordiák hosszú, poros utakon bánatosan bandukoló, zsinórral kivarrt-köponyeges alakja elevenedik meg metaforikus képekben. S hogy ilyenkor milyen közel járunk az igazsághoz, arra példaként álljon itt egy idézet Tonk Sándor *Erdélyiek egyetemjárása a középkorban* című munkájából: „A középkori Erdélyben 1520 előtt főiskola nem működött. (...) A formálódó középkori erdélyi értelmiségi réteg tagjai már az első egyetemek létrejöttének idején keresték és megtalálták a magasabb műveltség, a tudás felé vezető utat. (...) A csapás, amelyen elindultak, veszélyes volt és áldozatokat követelt, de elvezetett az akkor még nagyon távolinak tűnő nyugat- és dél-európai iskolákhoz. Ez az ösvény, amelyre az elkövetkező évszázadokban egyre többen léptek, lassan járható úttá szélesedett. Kialakult az egyetemjárás, a *peregrinatio academica* gyakorlata, és ennek köszönhetjük, hogy szellemi életünk legjobbjai az elmúlt századokban mindig megteremthették a kapcsolatot a nyugat-európai műveltség és tudományosság képviselőivel, megismerhették eredményeiket, tanúi és cselekvő részesei lehettek a különböző korok nagy szellemi mozgalmainak, hazatértük után pedig a szülőföld és a nagyvilág közti kapcsolat életbentartóivá, ápolóivá válhattak. A középkori peregrinusok ismert és névtelen százai egyengették az utat a hazai humanizmus és a reformáció, a felvilágosodás és romantika megannyi ismert alkotó értelmiségijének külföldjárása előtt.”

A fent idézett szövegrész kiegészítéseként — s egyben nektek, ifjaknak szóló jelképes üzenetként — hadd idézzük a nagy erdélyi humanistát, Apácai Csere Jánost, akit az oktatás terén uralkodó otthoni viszonyok késztettek arra, hogy megírja hatalmas művét, a *Magyar Encyclopaediát*. Ennek bevezetőjében írja: „Minden gondolatomat az a vágy foglalta le, hogy segítsek szülőhazámon.” „...De mi haszna, ha könnyes szemmel csupán szemlélem a távolból hazám áldatlan sorsát?”

Molnár V. Mária

Emese álma

Ha van — vagy lesz, olyan számítógépetek, vagy ha hozzáfértek olyan számítógéphez, amelynek van CD-egysége (azaz kompakt lemezen tárolt információkat is elfogad és feldolgoz), akkor szerezzétek meg Magyarországról az **Enciclopedia Humana Hungarica** című lemezsorozat első, nemrégén megjelent darabját, az **Emese álma** című lemezt.

Beteszitek a gépbe, és egyszerre felfedezőkké váltok. A magyar történelem hajnalán találjátok magatokat, egy olyan multmédia-tárban, amelyben — kis túlzással — minden megvan, amit erről a népről és erről a korszakról ma tudni lehet, de amit nektek kellelőbányásznotok, előregészkednetek a lemeztől.

Kinyitok egy könyvet, mondjuk az ősi magyar hitvilággal foglalkozót. Elétek jön egy szöveg, sok oldalon át, amely „felmondja” a tárggyal kapcsolatos tudásanyagot. Bizonyos szavak piros betűkkel állnak a szövegben. Ha egy ilyen szóra (pl. *sámánizmus*) rámutattok az egér segítségével, felnyílik egy lexikon az illető szónál, s megmagyarázza, hogy mit jelent. Néhol egy-egy hangjegyet láttok a betűrengetegben. Ha rámutattok a hangjegyre és „megnyomjátok a gombot”, a gép hangszórójából zene árad — mondjuk egy lapp sámán áldozati éneke. Ez azt illusztrálja, hogy valamikor így énekelhettek a magyar ősvallás papjai, a táltosok is.

Még komolyabb kutatási lehetőséget rejtenek azok az ábrák, amelyek — ugyancsak a szöveg betűrengetegében — egy-egy kinyitott könyvet mutatnak. Ha ezek valamelyikébe „fejest ugortok”, hosszú szövegek jönnek elő: eredeti forrásszövegek. Például egy részlet Bírborbanszületett Konstantin bizánci császár feljegyzéseiből, amely a honfoglaló magyarokról szóló adatokat tartalmaz. Ilyen források alapján írják a történelmet.

No meg tárgyi emlékek, régészeti leletek alapján. S ezekből is előhívhattok egy egész seregnyit. Rendszerint többedmagukkal jelennek meg a képernyőn, aztán egyet kiválaszthattok belőle, több lépésben felnagyíthatjátok, tanulmányozhatjátok kisebb részleteit is. Természetesen magyarázó szövegeket is előcsalhattok a gépből — ha úgy tetszik, látható, ha úgy tetszik, hallható formában. Tanulmányozhattok egy felnagyított képen mondjuk egy régi magyar kardmarkolatot, s közben a hangszóróból hallgathatjátok, hogy az hol, mikor került elő a földből, s mit állapítottak meg róla a régészek.

Nem mesélünk el mindent, amit a lemez és a gép közösen tud, részben mert nincs rá elég terünk, részben mert hagyni akarjuk, hogy ti magatok fedezzétek fel. Egyet azonban leszögezünk: a rendkívül gazdag információs anyagot kiváló magyar szakemberek válogatták és állították össze, a korszak legnagyobb tekintélyű szakértője, László Gyula vezetésével. A technikai kivitelről pedig csak azt mondhatjuk: világszínvonalú.

No igen, és hol juthattok hozzá? Magyarországon a könyvesboltokban, de némi utánajárással, mert a CD-piac még nem annyira fejlett, s az meg éppen szokatlan, hogy egy igazán komoly történelmi mű ebben a formában kerüljön a közönség elé. Ára 5000 forint körüli, ami azt jelenti, hogy körülbelül 200 svéd korona — tehát nagyjából annyi, mint egy hasonló lemez itt Svédországban. Úgy értjük: méretre és minőségre nézve hasonló. Mert tartalomra nézve hasonló nincsen.

V.Z.

A Magyarok Világszövetsége Világlap című folyóiratának ez év májusi számából kölcsönöztük az alábbi tudósítást.

Hazakalandozás

Honfoglaló elődeink nyomában

Julianus barától Kőrösi Csoma Sándorig neves és névtelen tudósok, vándorok vágtak neki — századok óta — a világnak. Indultak keletnek, délnek, északnak, hogy egy rokontalan nép — a magyarság — rokonait, őshazáját fölleljék. Ízelgettek ismerősnek tűnő, mégis idegen szavakat, furcsa felelgetős játékot űzve a nyelvvel, elhullatott főnevekben, igékben keresve régi önmagunkat. Nincs okunk vitatni szándékaik tisztaságát. A leghajmeresztőbb tévedések is a tudományt gazdagították, hírt hoztak és jóhírünket vitték a világba. Hogy mindez nemcsak a romantika ős- és eredetkereső buzgalma, arra bizonyíték az is, hogy a vándorló kedv máig nem fogyatkozik.

Hat esztendeje tucatnyi fiatal ember: tanár, orvos, diák, műszaki, sportoló, gépkocsivezető és szakács úgy határozott, hogy a honalapítás 1100. évfordulóján olyan emlékezetes kalandra vállalkozik, amely élményei mellé méltó tudományos részletekkel gazdagítja a Kárpát-medencében élő tizenötmillió önmagáról alkotott képét. Az ezredéve magunk mögött hagyott tájak tapasztalata, az akkoriban velünk élő, és máig velünk érző népek barátsága a közös ünneplés tűzközele bensőségeségét idézheti. A számítógépek és a műholdak világában, a sokszor reménytelenségig elsilányuló környezetben, az önpusztító rohanásban kell, hogy le tudjunk ülni egymás mellé, kell hogy csendes szóval mesélni tudjunk egymásnak. Az autó, a repülőgép, a vonat szétzakatolná, szétzúgná ezt a

Vincze László metszete

csöndet. Marad az évezredes társ, a ló. A ló, amely csak akkor élheti túl ezt az utat, ha gazdái nemcsak gondoskodni akarnak róla, de minden rezdülésére figyelve ösztöneivel is megtanulnak (újból) együtt élni. A próba éppen ezért óriási! Mert a történeti, régészeti, néprajzi ismereteket össze lehetett szedni hat esztendő alatt. A földrajzi, éghajlati adottságokat föl lehetett mérni, az utat be lehetett járni, az eszközöket el lehetett újból készíteni, a kapcsolatokat ki lehetett és kellett építeni, de a ló képessége, adottsága, kitartása csak sejthető. A tenyér melege a szikrázó szőrön, a karcsú nyak izmain a paskolás, az ember homlokához nyomott lóorr... ehhez minden tudás kevés. Ezt az utat nemcsak megjárni és megszervezni, de érezni is kell! S a magyarság ezeregyszáz éves történelme mindehhez csak az önbizalmat adó, izgalmas, elvihető és visszahozható útravaló... 1996. április 10-én indult az új vándorlás! A hazakalandozás. Mert a millicentenárium ünnepségeire hazatér a lovascsapat.

Az expedíció első jelentése

A Magna Hungaria Expedíciót eddig mindenütt örömmel fogadták. Már a magyar-ukrán határ átlépése után újabb kárpátaljai magyar barátokra leltünk Csongoron. A helyi termelőségvetkezet elnöke minden segítséget megadott nekünk: embereknek, lónak szállást, az utóbbiaknak a nélkülözhetetlen tiszta vizet is. Másnap indulásunkkor az összesereglett emberek előtt ígéretet tett arra, hogy visszaérkezésünkkor — a millicentenáriumra is emlékezve — ünnepélyesen fogadnak bennünket, a falusi mulatságot is erre a napra időzítve. A moszkvai olimpiára épült új — a Vereckei hágót már elkerülő — úton keltünk át a Kárpátokon. Nem kis meglepetésünkre 15 centiméteres, frissen hullott hó fogadott minket a hegyek között. A húsvét utáni első héten ez még errefelé is ritkaságnak számított. A hó a következő héten szinte végig kísért bennünket. A pravoszláv húsvét vasárnapján egy jelentősebb ukrán faluban, körmenet kellős közepén találtuk magunkat. Itt papi áldást kaptunk a jókívánságok mellé. Most az utak kétségbeejtő állapota, és az elhúzódó tél nagyon lassítja vonulásunkat. Rengeteg a földfagyás, a kátyú, szaporodnak a műszaki problémák. Az egyik lószállító utánfutónak leszakadtak a lengéscsillapítói, és az egyik pótkocsi hátsó kereke is tönkrement... A hibákat kijavítottuk. Abban bízunk, hogy az ország belsejében már gyorsabban haladhatunk végcélunk, a kiindulási pontunk felé. Az első jelentősebb tisztálkodási lehetőség Dnyepropetrovszkban lesz a Főiskolán, ahol Vologya barátunk vár bennünket. A szabadtéri mosdásnak ugyanis most semmi esélye a fagypont körüli időjárás miatt. Mindezek ellenére ember és ló egyaránt jól érzi magát, mindenki egészséges. Az öt autóból, teherautóból, utánfutókból álló konvoj a helyiek nagy érdeklődésétől kísérve csendesen halad kelet felé. Tudósításunkat Uman felé közeledve írjuk. Már csak húsz kilométer a városig...

(Az üzenet az Antenna Hungária Euteltracs rendszeren keresztül érkezett Petraskó Tamástól, az expedíció egyik szervezőjétől.)

Magyari Lajos

Csoma Sándor naplója (részletek)

Ki verte meg azt a kisfiút az utak igézetével,
dobogni ki lopott bele nyugtalan szívet,
s ígérte-hazudta, hogy messzire ér el?

Ki tette, hogy ÉHÉT csak ez veri el,
csak így túri meg lelkesnek a föld,
s béna köveivel nem keveri el?

Ki áldotta meg megszállott álommal,
válthatatlan drága, de talmi kincessel,
szegénységen ragyogó cifra lommal?

Kicsi királyfik nyomára ki küldte,
pokolra-mennyre ki űzte ezt a kisfiút?

Az utat én akartam,
mert engem akart az út.

*

Csörgőt ráz, csörgőt, csörgővel hívogat:
földből, ölből, házból kicsalogat,
csörgőt ráz, kolompot, harangot,
meleg testembe rejtette a hangot,
csal át erdőn, úton, át az árkon,
forrást buzogtat a láthatáron,
csörgeti bennem, csörgeti magamban:
elérsz valahová, jössz valahonnan -
még egy lépést, mert aki küldött,
bízva küldött,
még egy lépést, mert járni tudsz,
hát muszáj menni,
százezer lépést, mert nem hisz
az utadban senki...

Addig a városig, addig a hegylángig...
Születéstől halálig.

Manöken a szőszéken

"És felöltözzétek amaz új embert, mely Isten szerint teremtetett igazságban és valóságos szentségben." (Efez. 4. 24.)

Manilla Holmgren egyike a göteborgi egyetem vallástan szakán tanuló sok egyetemista lánynak. Kerékpáron közlekedik, farmernadrágot hord, látszólag semmi különös nincs rajta. Csak talán kicsit ápoltabb, egy hajszállal karcsúbb, egy gondolattal többet üzenő jelenség, mint a többiek. Nem véletlen, hogy tapasztalt fotográfus-szemek megakadtak rajta. Évek óta manökenként, fotómodellként dolgozik.

Alább következő interjú mégsem emiatt született, hisz ez a világ rendje: ha szép, csinos és fiatal egy nő (s tegyük hozzá: egy kis szerencséje is van) jól és tisztességesen élhet belőle. Manilla viszont nem csupán modell, hanem papnövendék is. Ez teszi őt kivételessé, minket pedig kíváncsivá: mi indította a fiatal lányt e kettős életpályára.

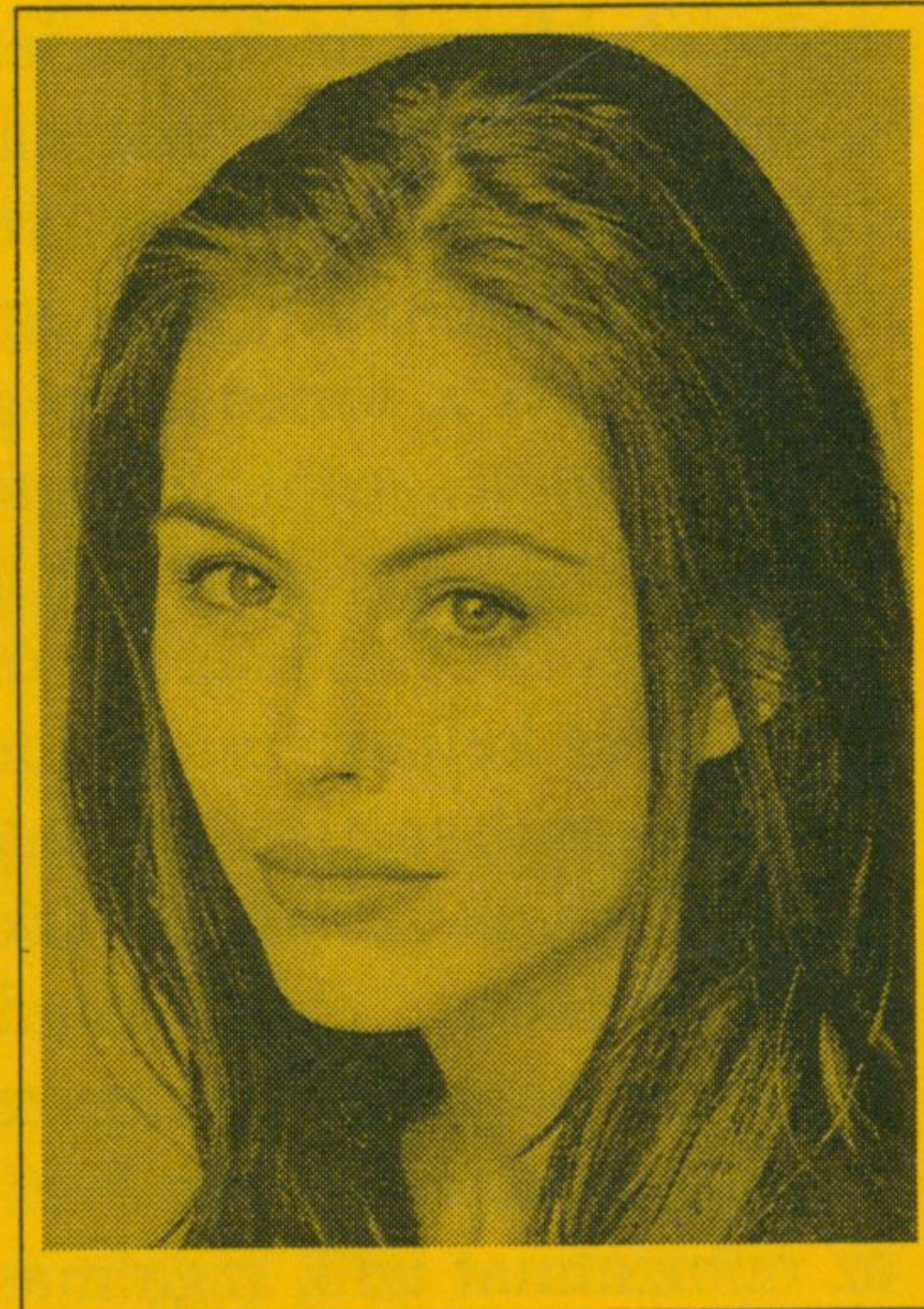
- Engem már mint gyermeket fotóztak. Édesanyám, manöken lévén, ismert pár fényképészt, akiknek olykor-olykor szükségük volt egy vidám gyermekarcra. Többnyire gyermekruhákat reklámoztam. Aztán tizenhét éves koromban állást ajánlott egy göteborgi modell-iroda. Ezt érettségi után el is fogadtam. A borási katalógusba s a Dior-szalón párizsi divatbemutatóin dolgoztam. A svéd piac elég kicsi, ezért aztán sokat utaztam szerte a világban, sőt egy ideig Franciaországban és Japánban laktam. Ezt viszont, szeretteimtől távol, nehezen viseltem.

A közvélemény elegáns, pénzes foglalkozásnak tartja a modellekét. Valóban így van?

- A képeken csakugyan a csillogás, az elegancia látszik. Ami mögötte van, az kemény munka. Sok alázatot és odafigyelést követel. Nehéz bekerülni és még nehezebb megmaradni a szakmában. Mindég frissnek, pihentnek kell lennem, éjszakai kiruccanásokra, diszkózásra még csak nem is gondolhatok. Viszont, szó ami szó, jól megfizetnek. A pénzkereseti lehetőség azért csábított, mert már a gimnáziumban elhatároztam, tovább tanulok, s ehhez kell az anyagi fedezet.

Papnő leszel. Bizonyos szakmákhoz elég a tudás, másokhoz a tehetség. A te leendő hivatásodban tudás és tehetség mellé valami más is kell: hit. Hogyan váltál hívó emberré?

- Mindég templomba járó ember voltam. Már gyerekkoromban erős volt a hitem; ebben a sokat követelő, feszültségekkel teli létben, a szörnyű magányban, ami az élet, csodálatos dolog megnyugvást találni Istenben. Őszintén sajnálom minden embert, akinek szépségén, pénzén és sikerein kívül nincs egyéb értéke. Mindazon idő alatt, míg modellként dolgoztam, tudtam, mi a végcélom, mi a tulajdonképpeni küldetésem. És ez a bizonyosság segített a munkámban elért sikerekhez. Azt hiszem, volt bennem valami vidám és magabiztos kisugárzás, amelyet csak Isten közelségének a tudata adhat.

Manilla Holmgren teológus

Elég közismert a Timóteusokhoz írott levél második részének tizenkettedik bekezdése: "A tanítást pedig nem engedem meg az asszonynak..." Te mégis igehirdető leszel.

- A tanulási vágy mindég nagy volt bennem, s amikor egyik tanárom javasolta, legyek pap, csak azon csodálkoztam, hogy nem nekem jutott eszembe. Minél többet gondolkodtam rajta, annál természetesebbnek tűnt, hogy csak ez lehet a hivatásom. Nyilván különlegesen nehéz nőként vállalni ezt a küldetést, biztosan sokan gondolják még ma is úgy, mint Pál apostol: az asszony legyen csendességben. Én viszont olyan korban születtem, amikor már nem számítanak ritkaságnak a papnők. Soha nem idegenkedtem a női igehirdetőktől, sőt úgy gondolom, új színt hoznak az egyházi életbe, a lelkigondozásba.

Mit üzensz a helyüket, önazonosságukat kereső fiataloknak?

- Az egyházközösség és keresztény hitem konfirmálásom óta igen nagy szerepet játszott az életemben, gazdagabbá váltam általuk. A vallás kimondhatatlanul fontos lehet egy identitását kereső fiatalnak. Épp ezért fontos, hogy az egyház utat találjon az ifjakhoz, és azok merjenek hozzá fordulni. Nem csupán egy helyes értékrend kialakítása érdekében, hanem azért is, hogy megnyugvást találjanak. Az a közösséghez való tartozás, amit a templomban megélhetünk, lélekben megerősít és segít a továbblépésben. Bizakodással nézek a jövőm elé. Remélem, Isten segítségével és eddig szerzett tapasztalataimmal méltón szolgálhatom embertársaimat.

Kovács Enikő